

UTREDNING

ANGÅENDE

AUGUST ABRAHAMSONS STIFTELSE

ENLIGT UPPDRAG VERKSTÄLLD AF

PER ELOF LINDSTRÖM

KANSLIRÅD OCH BYRÅCHEF I KUNGL. ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET.

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

1912.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrifvelse till Styrelsen	5
I. Läroanstalten	7
II. Styrelse och förvaltning	17
III. Egendomen och fabrikerne	21
IV. Stiftelsens fonder	35
V. Stiftelsens stat och ekonomiska ställning	37
VI. Kontroll och inspektion	46
VII. Föreståndarens ställning och aflöningsförmåner	49
VIII. Ifrågasatta ändringar i testamentet	56
IX. Anslagsbehovet	57
X. Förslag	60
Bilagor	63

Till

Styrelsen för August Abrahamsons stiftelse.

Jämlikt Styrelsens protokoll den 29 november 1911 har Styrelsen anmodat mig att biträda Styrelsen vid beredandet af vissa frågor rörande stiftelsen och dess verksamhet. Till efterkomst häraf får jag härmed öfverlämna närslutna utredning och förslag.

Efter underhandsöfverenskommelse med Styrelsen har uppdraget begränsats till sådana frågor, som afse ordnandet af stiftelsens ekonomi och förbättrande af föreståndarens ekonomiska ställning. Frågan om läroanstaltens organisation har alltså nu icke gjorts till föremål för utredning. Orsakerna härtill äro följande. För det första torde, med hänsyn till läroanstaltens egenart, föreståndaren böra hafva ett vägande ord med i laget, då frågan gäller undervisningens anordning och mål. Spörsmålen härom torde därför icke lämpligen böra tagas upp, förr än föreståndarbefattningen blifvit med ordinarie innehafvare besatt. För det andra har förnummits, att den nu arbetande folkundervisningskommittén måhända kommer att afgifva förslag rörande anvisande åt läroanstalten af särskilda uppgifter, som stå i samband med folkskollärarnas fortbildning. Om så varder förhållandet, lärer frågan om anstaltens organisation böra pröfvas i samband med dessa förslag. För det tredje är stiftelsens ställning sådan, att intresset under den närmaste tiden bör särskildt inriktas på ordnandet af de mera praktiska förhållandena eller, i korthet sagdt, på stiftelsens ekonomiska konsolidering.

Rörande nu föreliggande fråga bör för öfrigt här det uttalas, att anledning icke föreligger att tvärt klippa af den utveckling, hvori läroanstalten

varit stadd, och att göra den till något väsentligt annat, än hvad den varit och är.

Då det kunde förutses, att utredningen skulle mynna ut i förslag om statsbidrag, har en hufvudsynpunkt vid arbetet varit att för allmänheten och dess företrädare inom representationen redogöra, huru förhållandena gestalta sig inom stiftelsen såväl i afseende å den pedagogiska verksamheten som i ekonomiskt hänseende.

Det bör framhållas, att August Abrahamsons stiftelse är så olik andra institutioner, afsedda för undervisningsändamål, att någon större lättnad i arbetet, möjliggjord genom tillämpning af annorstädes stadgade eller pröfvade anordningar, icke kunnat beredas.

Stockholm i februari 1912.

Per Elof Lindström,

Kansliråd och byråchef i kungl. ecklesiastikdepartementet.

I. Läroanstalten.

Å egendomen Nääs i Skallsjö socken, Vätile härad, Älfsborgs län upprättades år 1872 af dess dåvarande ägare August Abrahamson en *slöjdskola för gossar*. Föreståndare för skolan blef Abrahamsons systerson, Otto Salomon, förut anställd som landtbruksbokhållare på egendomen. Hufvudparten af skolans undervisning ägnades åt slöjden, återstoden åt matematik och linearritning. Den nya läroanstalten torde kunna karakteriseras som ett slags fortsättningsskola för något äldre gossar, med syfte att bibringa eleverna en praktiskt användbar yrkesskicklighet i vissa slöjdarter.

Uppkomsten af Nääs slöjdskola för gossar torde böra ställas i samband med de sträfvanden, hvilka under 1870-talet i vida kretsar gjorde sig gällande i syfte att återupplifva den hus- och hemslöjd, som af ålder varit bofast i Norden, och för hvilka bland andra Carl Ahlborn var en energisk och framgångsrik målsman. Salomon kom emellertid snart till insikt därom, att slöjdundervisningen kunde utnyttjas i ett annat och högre syfte än enbart utbildandet af kunniga slöjdare, att den fastmer, på lämpligt sätt ordnad, kunde göras till ett medel i den allmänna uppfostrans tjänst. Det torde hafva varit under inverkan af denna uppfattning, som Salomon ganska snart, redan år 1874, omorganiserade skolan, så att inträdesåldern sänktes och ämneskretsen utvidgades till att omfatta, förutom slöjdarterna snickeri, svarfning och träsnideri, folkskolans samtliga obligatoriska ämnen. Och sålunda förvandlades skolan från en fristående slöjdskola till en privat folkskola med undervisning jämväl i slöjd.

Sistnämnda år grundades *Nääs arbetsskola för flickor*, däri undervisning meddelades i de vanliga folkskoleämnena jämte hushållslära, spånad, väfnad och andra kvinnliga handarbeten.

Nääs slöjdskola för gossar och arbetsskola för flickor sammanslogos år 1886 till en *samskola*. Denna upphörde emellertid under året 1888. Slöjden var nämligen då införd som ämne i församlingens folkskola, hvarför den särskilda skolan på Nääs icke längre var behöflig.

De förut omnämnda sträfvandena att låta äldre tiders hus- och hemslöjd komma åter till heders ledde snart till påtagliga resultat. Redan under de

första åren af 1870-talet började slöjdundervisning på allt flera orter meddelas i antingen redan befintliga eller för ändamålet enkom upprättade skolor. Antalet dylika läroanstalter utgjorde år 1876 omkring 80, år 1877 omkring 100 och steg sedermera snabbt hvarje år. Och denna utveckling skulle helt visst hafva fortgått i ännu raskare tempo, om den ej hållits tillbaka af bristen på lämpliga lärare.

För att tillgodose detta behof anordnades år 1874 vid Nääs slöjdskola för gossar en *högre afdelning*, hvars ändamål var »att meddela undervisning åt samt utbilda ynglingar, lämpliga att utgå såsom lärare vid med folkskolor förenade eller ock själfständiga slöjdskolor». Det är ur denna högre afdelning, som *Nääs slöjdlärarseminarium* så småningom utvecklats sig. Lärokursen var ettårig, minimiåldern för inträde 18 år. Undervisningsämnena voro matematik, naturkunnighet, pedagogik och metodik, ritning och slöjd, det senare ämnet omfattande snickeri, svarfning, träsnideri och smide; senare tillkommo svenska språket samt fysikens och mekanikens grunder. Sålunda anordnad undervisning meddelades vid Nääs till år 1882, då den sista ettåriga kursen afslutades. Dessförinnan hade emellertid vid läroanstalten påbörjats ett annat slags slöjdlärarkurser, hvarigenom denna erhöill den organisation, den i hufvudsak sedermera bibehållit.

Det är förut antydt, att undervisningen i slöjd, liksom öfverhufvud taget undervisningen i hvarje annat ämne, kan afse olika ändamål. Syftet kan vara antingen att bibringa insikt och färdighet i det speciella ämnet eller ock att befordra lärjungens utveckling i allmänhet. Oförenliga äro dessa syften icke, det kan i det särskilda fallet endast vara fråga om ett mer eller mindre. Hvad nu slöjden angår blir undervisningen i förra fallet mera fackbildande, yrkesmässig, i senare fallet mera allmänbildande. Slöjden blir i förra fallet ett mål, i senare fallet ett bildningsmedel. Den förra arten af slöjdundervisning tillhör snarare verkstaden, den senare skolan. I betraktande däraf, att barn i skolåldern hafva mera sinne för det konkreta och handgripligen påtagliga än för det abstrakta och endast med förståndet fattbara, samt att deras verksamhetsbegär tager sig uttryck i öfverensstämmelse härmed, kan slöjden, lämpligt anordnad, tjäna som ett förträffligt komplement till de s. k. teoretiska ämnena för nående af skolans mål. Genom slöjden kan man, för att citera Otto Salomon, »implanta håg för och kärlek till arbetet i allmänhet, bibringa aktning för kroppsarbete, utveckla själfverksamhet och uppmärksamhet, vänja till ordning och noggrannhet, renlighet, snygghet, flit och härdighet, verka fysiskt kraftutvecklande, öfva ögat och formsinnet samt bibringa en relativt allmän härdighet». Och sålunda kan slöjdundervisningen främja skolans allmänna mål, lärjungarnas utveckling i moraliskt, intellektuellt och fysiskt afseende. Slöjd, undervisad i detta syfte, kallas *pedagogisk slöjd*, och det är

denna uppfattning af slöjdens betydelse, som utgör en af de bärande tankarna i Otto Salomons pedagogiska verksamhet.

I öfverensstämmelse med denna uppfattning arbetade Salomon för att slöjdundervisningen, som efter utfärdande af kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag till beredande af undervisning i slöjd för gossar började mera allmänt införas i folkskolorna, skulle anförtros ej åt särskilda facklärare utan, liksom öfriga ämnen, åt de pedagogiskt bildade klasslärarna. Och annan anordning förbjöd sig ju å flertalet orter af sig själf. Då det emellertid icke kunde förutsättas, att de från folkskoleseminarierna utexaminerade lärarna i regel skulle ha lust att för slöjdens skull lägga ytterligare ett år till sin utbildning genom att genomgå en ettårig kurs på Nääs, gjorde sig behovet af väsentligen kortare, för folkskollärare afsedda slöjdkurser kännbart. På grund häraf upprättades vid Nääs från och med år 1878 för ändamålet afsedda 5-veckorskurser. Genom denna anordning erhöll Nääs, sedan de ettåriga kurserna år 1882 upphört, i hufvudsak sin ännu varande organisation.

Beträffande de förändringar, som vidtagits i dessa kursers yttre organisation. må erinras därom, att de från och med år 1884 utvidgades till att omfatta 6 veckor. Några af kurserna hafva, där öfverenskommelse kunnat träffas med kursdeltagarna, utsträckts med ytterligare en eller annan vecka. Från början var undervisning^{en} uteslutande afsedd för män; år 1882 öppnades läroanstalten jämväl för kvinnor, ett medgifvande, som vid den tiden uppväckte starka betänkligheter förnämligast hos dem, hvilka i slöjden endast sågo ett handtverk, ej ett pedagogiskt bildningsmedel. Kursernas årliga antal har växlat. Från år 1886 nedbragtes det till 4, två sommarkurser och två vinterkurser. Under tiden 1898—1906 var det årliga antalet slöjdkurser, med undantag för två år, trenne, en vinterkurs och två sommarkurser, och under senare tiden har ingen vinterkurs i slöjd varit anordnad. Antalet deltagare i de olika kurserna har jämväl växlat. Det normala torde hafva varit 30 i vinterkurserna och 110 i sommarkurserna. Hela antalet deltagare i samtliga slöjdkurser tillhoppa utgör 5,544, däraf 1,488 utlänningar.

För att gifva någon föreställning om kursernas inre organisation torde några ord böra nämnas om de vid läroanstalten utformade Nässystemet och Nääsmetoden. *Nässystemet* är, såsom af det anförda framgår ett system af undervisning i slöjd med hufvudsakligen pedagogiskt syfte. »I nära sammanhang härmed står helt naturligt», heter det i en för världsutställningen 1900 afsedd broschyr, »systemets båda viktiga grundbestämmelser, att undervisningen skall vara planmässig, d. v. s. försiggå på ett metodiskt sätt — detta till motsats mot det förut vanliga tillvägagåendet att låta yttre tillfälligheter bestämma öfver hvad som af lärjungarna skall utföras — samt att under-

visningen skall ledas af pedagogiskt bildad person, icke af förste bäste handtverkare. Enligt Nässystemet skall slöjdundervisningen vara en faktor i den allmänna bildningen, icke direkt utbilda till något särskildt yrke. Gentemot andra system, som låta lärjungarnas tid och krafter splittras på flera olika arbetsarter, har Nässystemet häfdat nödvändigheten af att koncentrera undervisningen på en enda slöjdart, på träslöjden, den lämpligaste af alla. Andra af systemets viktiga grundsatser äro: att undervisningen skall vara frivillig, icke obligatorisk, att nyttiga föremål, icke lyxföremål skola utföras, att undervisningen skall vara individuell, icke anordnas som klassundervisning, att de färdiga arbetena böra blifva barnens tillhörigheter, icke försäljas för skolans räkning, att arbetena böra vara omsorgsfullt utförda, icke slarfvigt hopkomna, att arbetandet skall utföras i för den fysiska utvecklingen goda kroppsställningar». »Hvad åter beträffar *Näsmetoden*», heter det i samma broschyr, »så är dess förnämsta kännetecken, att den, i motsats till många andra metoder på arbetsundervisningens område, bygger icke på inöfvandet af abstrakta föröfningar: sågning, hyfling, användandet af stämjärnet m. m. dylikt, men på utförandet af konkreta i praktiska lifvet användbara och ur estetisk synpunkt goda föremål. Till ledning vid undervisningen användes en modellserie, som återigen är byggd på en öfningsserie af 88 i snickerislöjden ingående öfningar. Därigenom att modellserien är byggd på öfningar, kan hvarje enskild modell utbytas mot någon annan modell, mera lämpad för den ort, där undervisningen meddelas. Näsmetoden har sålunda på slöjdundervisningen sökt tillämpa de didaktiska reglerna att fortgå från det lättare till det svårare, från det enklare till det mera sammansatta, från det konkreta till det mera abstrakta. Som förebilder användas dels modeller, dels modeller och ritningar samt dels utslutande ritningar.»

Salomon skildrar i en af sina årsredogörelser, omfattande kurserna n:r 87—90, undervisningen på följande sätt:

»*Slöjdkurserna* hafva i allmänhet varit anordnade i enlighet med samma plan som under närmast föregående år. Undervisningen har sålunda omfattat dels *föreläsningar* och *diskussioner*, dels *slöjd*, *ritning* och *gymnastik*. Under föreläsningarne, vid hvilka den sokratiske lärometodens form i hufvudsak blifvit följd, hafva behandlats såväl *allmänpedagogiska* som speciellt *slöjdpedagogiska* frågor, hvarjämte under kursen n:r 87 en föreläsningsserie rört sig omkring ämnet *läraren såsom uppfostrare* och en annan omkring *Pestalozzi, hans lif och uppfostringsgrundsatser*, detta särskildt med anknytning till iakttagelser, föreläsaren vid en nyligen avslutad resa i Schweiz haft tillfälle göra. Under föreläsningarne göras i regel anteckningar af kursdeltagarne, bland hvilka sedermera efter lektionens slut genom lottdragning bestämmes, hvem som vid nästa föreläsning har att uppläsa och aflämnas en skriftlig redogörelse

för hufvuddragen af det, som under förstnämnda lektion blifvit afhandladt. Dessa skriftliga redogörelser torde i rätt många fall hafva ett gagnande inflytande på enskilda kursdeltagares utbildning. Såsom den röda tråden vid föreläsningarne har legat ett bemödande från föreläsarens sida att göra framställningen så konkret och åskådlig som möjligt, d. v. s. i detta fall att utgå från mera alldagliga händelser i lifvet, vid hvilka antingen verkliga personer eller diktade sådana (Kalle Pettersson, Anna Lundström o. a.) få uppträda, och att sedan ur dessa exempel komma fram till abstraktioner, draga slutledningar eller uppställa grundsatser. Vid de hvarje vecka återkommande diskussionerna är det tillfälle för kursdeltagarna att göra förfrågningar om eller i nödiga fall berättiga under föreläsningarna gjorda uttalanden samt att framställa till öfverläggning frågor, hvilka för öfrigt stå i samband med den vid läroanstalten meddelade undervisningen. Sålunda diskuteras det metodiska förfaringssättet vid undervisning i slöjd och ritning, de inom de olika serierna förekommande modellernas värde ur praktisk, metodisk och estetisk synpunkt, enskildheter i afseende på den tillämpade arbetsordningen m. m. d. Samtliga till den teoretiska undervisningen hörande lektioner hafva under året hållits af läroanstaltens föreståndare antingen inomhus eller ock, då under sommarkursen väderleken detta medgifvit, på den s. k. föreläsningsskullen. Den för dessa lektioner bestämda tiden afbrytes städse en eller flera gånger medelst afsjungandet af några enstämmiga sånger, något som i mer än ett afseende visat sig välgörande.

Själftva slöjdundervisningen meddelades under kursen n:r 87 på *två*, under kurserna n:r 88 och n:r 89 på *sex* och under kursen n:r 90 på *en* afdelning. Under inseende af seminariets öfverlärare har den närmast blifvit ledd af för hvarje kurs särskildt anställda biträdande lärare. Under kursen n:r 87 leddes dock den ena afdelningen af öfverläraren själf. Kursdeltagarna hafva haft valet fritt mellan fyra olika modellserier, *grundserien* (följd af 10 kursdeltagare), *sammandragna grundserien* (följd af 99 kursdeltagare), *läroverksserien* (följd af 111 kursdeltagare) och *stadsskoleserien* (följd af 46 kursdeltagare). Innan en modell utföres, skall den först af kursdeltagaren afritas, hvilket gemenligen skett under ledning af särskilda ritlärarinnor. Under hvardera af sommarkurserna voro tvenne sådana anställda, den ena för de inom seminariebyggnaden, den andra för de på Källnäas slöjdande. De färdiga modellerna hafva blifvit slutgiltigt granskade och betygsatta under kursen n:r 87 af föreståndaren och under öfriga kurser af öfverläraren. Vid denna betygssättning hafva städse i tur och ordning ett antal kursdeltagare närvarit för att sätta sig in uti de därvid följda grundsatserna. Antalet under året utförda ordinarie modeller har utgjort 4,345. Samtliga kursdeltagare med undantag af fem, hvilka voro nödsakade afresa i förtid, hafva äfven utfört

den s. k. *självalda modellen*, som fortfarande varit lika mycket af kursdeltagarne fruktad som för deras utbildning nyttig.

Dagens arbete, börjadt och slutadt med bön, har under sommarkurserna tvenne gånger dagligen afbrutits genom utförandet af en serie gymnastiska rörelser, förträffligt ledda af en särskildt anställd kvinnlig gymnastikdirektör.»

Att arbetet vid Nääs bedrivs ganska intensivt framgår af följande ur en årsredogörelse hämtade arbetsordning:

- »kl. 8—9 f. m. Föreläsning.
- » 9—12 » Slöjd och ritning.
- » 1—5 e. m. Slöjd och ritning.
- » 6,30—7,30 e. m. Föreläsning eller diskussion.
- » 8,15—10 » Lek och trädgårdsskötsel.

Bön kl. 7,55 f. m. och 7,35 e. m.

Lördagar slutar arbetet kl. 12 midd.»

Vid den flyktiga redogörelse, som kunnat åstadkommas i och för denna utredning, har det icke varit möjligt att lämna en mera ingående framställning af undervisningens anordning och art. Här må endast omnämnas, att kurserna år från år torde hafva icke oväsentligt ändrat karaktär. Salomon hade visserligen tidigt insett betydelsen af slöjden som ett allmänt uppfostringsmedel; svårare var det att omsätta denna tanke i praktiken, att för undervisningen i ämnet utforma en metod, som äfven i enskildheter gaf uttryck åt den pedagogiska slöjdens idé. Det var under insamlande af erfarenheter år från år, från den ena kursen till den andra, som Salomon utförde detta sitt arbete på ett förut ouppodladt område. Nääsmetoden och Näässystemet hafva så småningom växt fram under växelverkan mellan lärare och lärjungar.

Otto Salomon hade ingen egentlig pedagogisk förbildning, då han grep sig an med lärarkallet. Sannolikt var detta en lycka, enär han väl eljest icke blifvit den originelle pedagog, han faktisk blef. Bristen på pedagogisk förbildning ersatte Salomon genom att under ett lifslångt träget studium tränga allt djupare in i uppfostringskonstens historia och problem. Det är antagligt att undervisningen under de olika kurserna rönt icke obetydligt inflytande af denna Salomons egen utveckling. »Den dag», yttrade han en gång, »då jag ordnar en kurs alldeles lik den föregående, då vet jag, att jag inte duger längre». Åt denna tanke gaf han en gång följande uttryck: »Att leda den ena kursen som den andra, det vore att på vid gafvel slå upp dörrarna för lärarverksamhetens måhända farligaste fiende, slentrianen».

I sammanhang härmed torde böra omnämnas en successiv förändring af undervisningen, som i viss mån kan sägas innebära en omläggning af läroanstaltens verksamhet och mål. I början var slöjdundervisningen det centrala, utbildande af lärare i slöjd hufvudändamålet. Den teoretiska undervisningen

var *ett* af medlen att nå detta mål. Sedan slöjden införts i folkskoleseminarierna, blef så småningom kursdeltagarnas fortsatta allmänt pedagogiska utbildning hufvudmålet och slöjdundervisningen *ett* af medlen härför, ett demonstrationsobjekt. »Ursprungligen uteslutande slöjdkurser hafva de så småningom under årens lopp ändrat sitt skaplyne; de hafva från kurser för pedagogisk slöjd öfvergått till att mera blifva pedagogiska kurser med slöjd», yttrade Salomon vid ett tillfälle.

Läroanstalten vid Näs tilldrog sig snart uppmärksamhet inom landet och vida utöfver dess gränser. Kursdeltagare strömmade till från när och fjärran, och främmande länders regeringar skyndade att genom kommissioner eller enskilda delegerade taga kännedom om läroanstalten och undervisningens organisation. Så Tyskland 1880, Frankrike 1882, Belgien 1883, Ryssland 1884, Italien 1887, Argentina och Chile 1889, Uruguay 1890, Brasilien 1891, Kroatien 1892, Rumänien och Oranjestaten 1893, Ungarn 1894, Bulgarien 1895, Irland 1897 och Serbien 1898 o. s. v. Äfven på senare tider har läroanstalten hedrats med märkliga besök, så 1909 af representanter för den tyska sociala organisationen Zentralstelle für Volkswohlfart och 1910 af representanter för London County Council.

Frågar man sig nu efter orsaken till all den berömmelse, som kommit Näs och därigenom hela vårt land till del, så ligger ju närmast till hands svaret, att det var nyheten, det originella i uppslaget och genomförandet. Orsaken ligger djupare. Af ålder har skolans undervisning varit ensidigt anlagd på bokläsning, ensidigt inriktad på själsarbete. Allt allmännare hade i de olika kulturstaterna den uppfattningen blifvit, att undervisningen så ordnad var i flera stycken förfelad, bl. a. därför att den icke i nöjaktig grad tog i anspråk och utvecklade självverksamheten. Tänkare på uppfostringskonstens område hade visserligen med kraft framhållit nödvändigheten af äfven det kroppsliga arbetet för vinnande af uppfostrans mål. Men liksom på det sociala området talet om kroppsarbetets ära i teorien erkändes af alla och i praktiken jäfvades af de flesta, så ägde på det pedagogiska området talet om kroppsarbetets betydelse för en rationell uppfostran mera teoretisk än praktisk giltighet. Det var så svårt att fatta, huru ett kroppsligt arbete, ett handverk, skulle kunna inrangeras bland skolans ämnen och göras till föremål för pedagogisk bearbetning. Då kom från en obemärkt landsända i Sverige meddelandet: Vi ha försökt att lösa denna uppgift, kom och se! Och pedagogerna kommo.

Salomon dog den 3 november 1907. »Den svenska pedagogiken har sorg, man vore frestad att säga: kungssorg» yttrade Sveriges främsta tänkare på pedagogikens område med anledning af dödsbudet.

Att de svenska skolorna i goss-slöjden erhållit ett ypperligt bildningsmedel och att Sverige i afseende å slöjdundervisningen intager en ledande ställning bland folken i nutiden, det är hufvudsakligen Salomons förtjänst. Hvad han i detta afseende uträttat, torde endast kunna jämföras med Lings arbete för den svenska gymnastiken.

Salomons och Lings undervisningssystem, hvilka båda afse att med ämnen, som närmast taga kroppsliga förmögenheter i anspråk, främja lärjungarnas allmänna utveckling i fysiskt, moraliskt och intellektuellt hänseende, förete sinsemellan många öfverensstämmelser och äro båda yttringar af samma tilltalande egenart hos svenskt tankelif.

Gemensamt för båda är jämväl, att den fasta metod, som systemens grundare utarbetat och som helt visst var nödvändig vid själfva genombrottet, då det gällde att för pedagogiska ändamål genomarbete de nya ämnena, sedermera vid tillämpningen tenderat att få något af dogmatisk stelhet öfver sig. Där så sker, får undervisningen ett framträdande drag af formalism och blir stereotyp, hvarigenom den förlorar den kontakt med verkligheten och den äggelse till själfverksamhet, som var särskildt Nässystemets bärande tanke.

Hvad sålunda anförts, utgör ett af skälen, hvarför den svenska slöjden icke kan sägas hafva kommit att i den allmänna folkuppfostran spela den dominerande roll, systemets grundare väl innerst tänkt sig.

Att den vid Nääs utarbetade undervisningsmetoden innebar faror af nu antydd art, förutsåg Salomon, hvarför han icke underlät att varna härför under framhållande, att bokstafven dödar, men anden gör lefvande.

De mera utmärkande dragen i Salomons lärarpersonlighet voro hans varma religiositet, hans kärlek till ungdomen, hans entusiasm för och höga uppskattning af lärarkallet. I en synnerligen åskådlig, ofta bred, stundom med paradoxer och torr humor kryddad framställning förstod han att »ta» sina åhörare, att stämna deras inre i samklang med sitt eget, och därför har hans undervisning, oafsedt dess förtjänster i öfrigt, utöfvat ett väckande och förädlande inflytande på lärarbildningen i vårt land.

Salomons efterträdare som studieledare, hvilka endast varit förordnade för kortare tider, hafva med insikt om betydelsen af hvad han åsyftat och med pietet för hans minne fullföljt traditionerna från hans tid.

Läroanstaltens program har under den senare tiden ej oväsentligt utvidgats genom upptagande af nya ämnen.

En yttring af det i Sverige sent omsider uppvaknande intresset för stärkandet af folkhälsan är sträfvandena att hos ungdomen upplifva hågen för friluftspelet, som i äldre tider spelade en roll i den svenska ungdomens lif, men numera börjat undanträngas af de sämre nöjenas lockelser. Med insikt därom, att leken liksom slöjden, hvilka i första hand taga de kroppsliga krafterna i anspråk, kan göras till ett allmänt uppfostringsmedel inrättade Salomon år 1895 vid Nääs kurser för utbildande af lärare och lärarinnor i *friluftspelets teori och praktik*. Årligen hafva i regel två sådana kurser anordnats, hvardera omfattande 4—6 veckor. Den praktiska undervisningen består i inöfvandet af olika slags lekar och förfärdigandet af enklare lekverktyg, den teoretiska i föreläsningar i allmän pedagogik samt föreläsningar och diskussioner öfver friluftspelets pedagogiska betydelse, historia och metodik.

Från år 1903 hafva vid Nääs anordnats kurser för utbildande af *skolkökslärarinnor*. Under de senare åren har anordnats en dylik kurs om året. Undervisningstiden är i allmänhet 12 veckor.

För öfrigt ha under de senaste 9 åren tidvis anordnats kurser i *trädgårdsskötsel, fruktanvändning, kvinnligt handarbete, teckning och modellering* samt instruktionskurser i *gymnastik* och i *sång*. Dessa anordningar synas emellertid delvis hafva karaktären af experiment, och undervisningen i de nämnda ämnena har ej erhållit någon fastare utformning.

År 1911 anordnades följande kurser:

2 *slöjdkurser*, 8 juni—18 juli och 26 juli—2 september, med tillhoppa 238 deltagare, däraf 137 män och 101 kvinnor;

2 *lekkurser*, 8 juni—18 juli och 26 juli—29 augusti, med tillhoppa 113 deltagare, däraf 11 män och 102 kvinnor;

1 *skolkökskurs*, 8 juni—2 september, med 19 deltagare; samt

1 *teckningskurs*, 26 juli—29 augusti, med 48 deltagare, däraf 9 män och 39 kvinnor.

Utom dessa hufvudkurser anordnades mindre s. k. bikurser i *trädgårdsskötsel, lek, gymnastik* och *pappslöjd*.

Vid en flyktig blick på den sålunda anordnade undervisningen får man i förstone intrycket af ett brokigt och heterogent mångahanda. Den bakom det hela liggande enande tanken är sträfvandet »att», såsom Salomon en gång yttrat, »så småningom söka på Nääs sammanföra alla de folkskolans uppfostringsmedel, vid hvilka särskild hänsyn tages till lärjungens mera praktiska natur, till kunskapers förvärfvande på utförandets, mindre på inlärandets väg».

I en till utredningen fogad bilaga (Bil. I) har lämnats några siffror till belysning af frekvensen vid Nääs. Af denna framgår, att hela antalet personer, som genomgått kurser vid Nääs, utgör 7,256, däraf 1,930 utländingar. Sammanlagda antalet kursdeltagare under de senaste 5 åren utgör 2,029 eller

i medeltal 406 pr år. Af dessa voro 1,634 svenskar och 395 utlänningar, eller i medeltal resp. 327 och 79 pr år; 741 män och 1,288 kvinnor eller i medeltal resp. 148 och 258 för år. Af de svenska 1,634 deltagarna voro 608 män och 1,026 kvinnor eller i medeltal resp. 122 och 205 för år.

Af de 608 svenska manliga deltagarna voro 491 eller 80 % folkskollärare. Af de 1,026 svenska kvinnliga deltagarna voro 496 eller 48 % folk- och småskollärarinnor, 185 eller 18 % elever vid gymnastiskt institut och gymnastiklärarinnor, 113 eller 11 % handarbets- och slöjdlärarinnor, 91 eller 9 % privatlärarinnor.

Nääs ligger i en af Sveriges vackraste trakter, vid Säffelångens stränder. Lefnadskostnaderna äro synnerligen billiga; för maten under en sexveckorskurs betalas 60 kronor, och för husrum under samma tid betalas 8—15 kronor.*

För kursdeltagarnas trefnad under den tid, som är ledig från det intensiva arbetet, äro åtskilliga anordningar vidtagna. Sålunda finnas sällskapsrum med tidningar och tidskrifter äfvensom bibliotek. En mängd båtar stå till kursdeltagarnas disposition. Utflykter till vackra utsiktspunkter i omnejden anordnas såväl till lands som på sjön. Därjämte förekomma samkväm såväl inom- som utomhus, därvid föredrag, sång och musik omväxla med idrotts-täflingar, folkvisedanser och lekar. Vid högtidligare tillfällen såsom vid midsommaren eller å betydelsefullare minnesdagar anordnas större festligheter. En särskild, i viss mån internationell prägel får lifvet genom de många utländska kursdeltagarnas närvaro.

Om söndagarna anordnas gudstjänst.

Öfver lifvet på Nääs hvilar en stämning af hurtig arbetslust och glad ungdomsfriskhet.

Rörande Nääs uppgift yttrar dess styrelse i en framställning till Kungl. Maj:t, att det är »en bildningsanstalt af säregen art för vårt eget lands ungdom, som årligen samlas dit till stort antal från alla landsändar och ur alla samhällsklasser, och hos hvilken ungdom inplantas, förutom de särskilda kunskaper och färdigheter som där anordnade kurser afse att bibringa, jämväl en stark samhörighetskänsla, utjämmande all klasskillnad, en frisk arbetshåg och särskildt en liflig hänförelse för fosterländskt arbete».

En stor del af Sveriges lärarkår är hänvisad till att fullgöra sin gärning i afskildhet, på från bildningscentra aflägsna orter. Dessa erbjuder Nääs en ersättning för hvad de under hvardagslifvets gråa enahanda nödgas andligen umbära. Här erhålla de under kamratligt umgänge med lärare och för undervisning intresserade personer nya impulser, vidgade vyer och ökad intresse för sitt kall.

* Ang. de öfriga afgifter, kursdeltagarna hafva att erlagga, se Bil. VI.

II. Styrelse och förvaltning.

Såsom af det anförda framgår, var Nääs läroanstalt från början en privat institution. Ägare var August Abrahamson, som med synnerligt intresse för läroanstaltens uppgift tillsköt de för dess uppehållande och utveckling nödiga medlen. Föreståndare var, såsom jämväl nämnts, Abrahamsons systerson, Otto Salomon.

Abrahamson afled den 6 maj 1898. Genom testamente den 7 april 1891, den 26 april 1892, den 16 oktober 1896 och den 17 juni 1897, hvilka, delvis i transumt, bifogas denna utredning (Bil. II), hade Abrahamson förordnat, bland annat,

att läroanstalten skulle under namn af August Abrahamsons stiftelse i all framtid å egendomen Nääs uppehållas samt hafva till ändamål att genom fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, som redan ägnat sig åt undervisning, verka för uppfostran i allmänhet och särskildt för användandet därvid af den pedagogiska slöjden;

att stiftelsens verksamhet alltid skulle, i den mån därtill anslagna medel sådant medgäfvne, utöfvas i enlighet med tidens kraf;

att af testamentsgifvarens kvarlåtenskap skulle till stiftelsen med äganderätt öfverlämnas säterierna Stora och Lilla Nääs, hvartdera tre mantal, frälsehemmanet Åstebo, ett halft mantal, jämte andra uppräknade fastigheter, frälseräntor af åtskilliga, likaledes uppräknade fastigheter, å de skänkta egendommarna befintliga lösören med vissa angifna undantag samt vidare kontanta penningar till belopp af 380,000 kronor, hvaraf skulle bildas två fonder, den ena under namn af underhållsfonden å 355,000 kronor och den andra eller utvidgningsfonden å 25,000 kronor, hvilka fonder aldrig skulle få till kapitalet förminskas;

att räntan å underhållsfonden skulle användas till aflöning åt läroanstaltens föreståndare, lärare och lärarinnor jämte andra hos stiftelsen anställda personer samt till bestridande af öfriga för läroanstaltens uppehållande nödiga kostnader;

att räntan å utvidgningsfonden skulle, sedan den genom ränta på ränta uppgått till minst 10,000 kronor, vid behof användas till läroanstaltens utvidgning och förbättring;

att säterierna Stora och Lilla Nääs samt frälsehemmanet Åstebo aldrig finge stiftelsen afhändas;

att de å sistnämnda tre egendomar varande yttre och inre inventarier med undantag af dem, som utredningsmännen i boet ansåge vara af den bristfälliga beskaffenhet, att de ej vore till det med dem åsyftade ändamålet användbara, ej heller finge afhändas stiftelsen eller från egendomen Nääs bortföras, utan skulle framgent underhållas samt, där så blefve nödigt, ersättas med nya, hvilken senare bestämmelse dock ej gällde konstföremål, som till äfventyrs ginge förlorade;

att af den köpeskilling, som inflöte vid möjligen skeende försäljning af stiftelsens öfriga fastigheter med därå befintliga inventarier, skulle bildas en särskild fond under namn af dispositionsfonden;

att afkastningen af fastigheterna och räntan å dispositionsfonden skulle i främsta rummet användas till underhåll i fullgodt skick af de till egendomen Nääs och Åstebo hörande byggnader, park, trädgård och inventarier äfvensom till skötsel och vård eljest af berörda fasta och lösa egendom, men att den behållning, som därefter och sedan nödiga utgifter för de andra fastigheterna jämte deras inventarier blifvit betäckta, kunde komma att å afkastningen och räntan uppstå, skulle disponeras på enahanda sätt, som räntan å underhållsfonden;

att nedre våningen och stora salongen i öfre våningen uti stora hufvudbyggnaden skulle vid förefallande behof användas till föreläsningar äfvensom till möten och festligheter, som stode i samband med anstalten och dess verksamhet, och att de öfriga rummen i byggnaden skulle upplåtas till bostad åt mera framstående pedagoger jämte andra för läroanstalten intresserade in- och utländska män och kvinnor, som under kortare tider besökte läroanstalten; samt

att stiftelsen och alla dess tillgångar med undantag af fonderna skulle ställas under förvaltning af en utaf tre eller fem personer bestående samt för högst tre år i sänder utsedd styrelse jämte en under styrelsen lydande, på sex månaders uppsägning tillsatt föreståndare, beträffande hvilkens tillsättning närmare föreskrifter i testamentet meddelades, med tillägg dock, att om testators systems son, Otto Salomon, skulle vara benägen att äfven efter testators död förestå läroanstalten, Salomon berättigades att under sin återstående liftstid själf eller genom annan, som af honom därtill förordnades, uppehålla föreståndarbefattningen samt att ensam utgöra stiftelsens styrelse.

Vidare förordnades i testamentet

att stiftelsen jämte alla dess tillgångar skulle öfverlämnas till svenska staten;

att Kungl. Maj:t i anledning häraf skulle äga att mottaga de till stif-

telsen testamenterade fonder och meddela närmare bestämmelser angående deras förvaltning; att utse ledamöter i styrelsen och tillsätta föreståndare samt förordna om inspektion af läroanstalten och egendomens förvaltning; att rörande läroanstalten och stiftelsens öfriga angelägenheter meddela de reglementariska föreskrifter och andra bestämmelser, som kunde vara erforderliga eller eljest vore ägnade att främja stiftelsens ändamål; att utöfva högsta beslutanderätt i allt hvad stiftelsen anginge; samt att, om läroanstalten i följd af ändrade förhållanden icke vidare behöfdes till utbildande af lärare och lärarinnor i slöjd, förvandla anstalten till annan högre läroanstalt för fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, som redan förut ägnat sig åt undervisning, därvid dock af stiftelsens fonder 75,000 kronor skulle öfverlämnas till kungl. landbruksakademien, som skulle äga att använda räntorna å detta kapital till främjande af vetenskaplig forskning på landbrukets område.

Sedan dessa testamentariska förordnanden blifvit för vederbörande testamentstagares räkning bevakade och af samtliga arfvingar godkänts samt vederbörande myndigheter i ärendet hörts, därvid justitiekanslersämbetet förklarade sig ej böra tillstyrka stiftelsens öfvertagande af staten, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 28 april 1899, att ifrågavarande stiftelse med dess tillgångar skulle af svenska staten emottagas på de i donationsurkunden stadgade villkor; och förordnade Kungl. Maj:t tillika, att de för fondbildning afsedda kontanta donationsmedlen skulle öfverlämnas till statskontoret för att därstädes förvaltas med iakttagande af de i donationsbrevet gifna föreskrifter samt förräntas i enlighet med de bestämmelser rörande förvaltningen af de under statskontorets vård ställda fonders och kassors medel, hvilka meddelats i nådiga brevet den 31 augusti 1877. Slutligen anbefalldes Kungl. Maj:t sin vederbörande befallningshafvande att, efter det föreståndaren för anstalten blifvit i ämnet hörd, inkomma med underdånigt förslag till reglemente för anstaltens verksamhet och förvaltning.

Sedan föreståndaren i anledning häraf uppgjort förslag till reglemente samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet yttrat sig däröfver, utfärdade Kungl. Maj:t genom beslut den 31 maj 1901 reglemente för August Abrahamsons stiftelse, hvilket reglemente i afskrift bifogas denna utredning (Bil. III). Häri stadgades bland annat, att styrelsen skulle bestå af 5 personer och utses för tre år i sänder, hvarjämte föreskrifter lämnades angående styrelsens och föreståndarens åligganden äfvensom kursdeltagarnas skyldigheter. Reglementet innehöll jämväl en öfvergångsbestämmelse af innehåll, att det, jämlikt föreskrift i testamentet, skulle tillkomma Otto Salomon att under sin återstående lifstid själf eller genom annan, som af honom därtill förordnades, uppehålla föreståndarbefattningen samt att ensam utgöra stiftelsens styrelse.

Samma år förordnade Kungl. Maj:t, att skogs- och hagmarken å egen-

domen Näs skulle ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning.

De befogenheter, som i reglementets nyssberörda öfvergångsbestämmelse tillagts Otto Salomon, åtog denne sig, och fungerade han i följd häraf under de följande åren som stiftelsens både styrelse och föreståndare.

Salomon dog, som nämnts, den 3 november 1907. Sedan i följd häraf reglementets bestämmelser angående stiftelsens styrelse och förvaltning trädt i kraft, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 9 januari 1908 landshöfdingen i Älfsborgs län Karl Sigfrid Husberg att vara ordförande samt ingenjören Johan Volrath Berg, grosshandlaren Axel Christofer Carlander, löjtnanten, friherre Otto Baltzar Arvid Silfverschiöld samt adjunkten vid högre realläroverket i Göteborg Johan Wilhelm Åkermark att vara ledamöter i stiftelsens styrelse, allt för åren 1908—10. Sedermera hafva dessa förordnanden förnyats för ytterligare en treårsperiod.

Sedan Salomons död har föreståndarbefattningen icke blifvit med ordinarie innehafvare besatt. Vikarier ha under tiden varit:

Fru Ellen Salomon: 1 januari—7 juni 1908,

Förste folkskoleinspektören, professor Frans von Schéele: 8 juni—8 september 1908,

Ledamoten af styrelsen, ingenjör Volrath Berg: 9 september 1908—7 juni 1909,

Professor von Schéele: 8 juni—6 september 1909,

Ingenjör Berg: 7 september 1909—5 juni 1910,

Folkskoleinspektören, doktor Rurik Holm: 6 juni—3 september 1910,

Ingenjör Berg: 4 september 1910—6 juni 1911,

Docenten, doktor Carl Wilhelm von Sydow: 7 juni—6 september 1911
samt

Ingenjör Berg från 7 september 1911.

III. Egendomen och fabriker.

1) *Jordbruket.*

Såsom af testamentet (Bil. II) framgår, utgöras stiftelsens fastigheter af säterierna Stora och Lilla Nääs, hvaradera 3 mantal, rå och rörshemmanen Källeberget, Gaddås, Klippan och Rännedalen, hvaradera $\frac{1}{4}$ mantal, frälsehemmanen Åstebo, Västra Viebo och Råbo, hvaradera $\frac{1}{2}$ mantal, Maden och Östra Viebo, hvaradera $\frac{1}{4}$ mantal, hvartill komma frälseräntorna af $\frac{1}{2}$ mantal Olofstorp Nohlgården, $\frac{1}{2}$ mantal Olofstorp Sörgården och $\frac{1}{4}$ mantal Ristå.

De i testamentet den 7 april 1891 omförmälda frälseräntorna af $\frac{3}{4}$ mantal Tollered Skattegården och 1 mantal Hunstugan hafva, såsom framgår af det testamentariska förordnandet den 16 oktober 1896, under testators lifstid försållts.

År 1904 afhystes $\frac{1}{4}$ mantal Rännedalen, därvid åbyggnaderna framflyttades till läroanstalten och apterades till elevbostäder samt jorden utarrenderades till tvänne brukare af annan stiftelsen tillhörig jord.

År 1907 blef jordbruket vid $\frac{1}{4}$ mantal Östra Viebo nedlagdt, därvid åkern utlades till betesmark och en af byggnaderna uppfördes i närheten af läroanstalten för att tjäna som bostad för kursdeltagare.

Till de nu uppräknade egendomarna komma 12 torp och 2 lägenheter utan jordbruk.

Stora och Lilla Nääs samt Åstebo brukas i sambruk af stiftelsen, för hvilket ändamål är anställd en landbruksinspektör.

De öfriga hemmanen och torpen äro utarrenderade.

De egendomar, som äro under eget bruk, omfatta tillhopa omkring 102 har åker, 18 har äng och 50 har betesmark.

De utarrenderade hemmanen och torpen innehålla tillhopa omkring 45 har åker. Sammanlagda afkomsten af arrenden, lägenhetshyror och frälseräntor utgjorde sistförflutna år 839 mansdagsverken, 91 kvinnsdagsverken och 1,491 kronor 98 öre kontant.

Jorden består af dels lerjord, dels sandblandad mylla, dels sandjord. Jordmänen betecknas såsom i det hela någorlunda god, men åkerbruket försvåras däraf, att dels terrängen är rätt kuperad, dels åkerjorden sönderstyckad i flera olika delar af mellanliggande kullar, betesmarker och vatten.

Växtföljden på hufvudgården är 8-årig nämligen 1) träda, 2) råg, 3), 4) och 5) vall, 6) hafre, 7) rotfrukter och blandsäd, 8) hafre.

Vid 1911 års slut funnos vid hufvudgården 6 hästar, 4 ston, 3 unghästar, 49 kor, 6 större och 4 mindre kvigor, 9 kalvar, 5 oxar och 2 tjurar.

De flesta nötkreaturen äro af ostfriesisk ras.

Rörande skötseln af stiftelsens jordegendom har förekommit följande.

Sedan styrelsen i januari 1909 ingifvit underdånigt förslag till inkomst- och utgiftsstat för år 1909 för stiftelsen, samt statskontoret däröfver hörts, anbefalldes Kungl. Maj:t, i sammanhang med fastställande af stat för sagda år, styrelsen bland annat att till Kungl. Maj:t inkomma med sakkunnig och fullständig utredning om de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för att uppbringa inkomsten af jordegendomen. Till åtlydnad häraf uppdrog styrelsen åt godsförvaltaren på Koberg Carl F. Jonsson att utlåta sig angående egendomens skötsel och utvecklingsmöjligheter i ekonomiskt hänseende. I sitt den 12 november 1909 afgifna utlåtande anför förvaltare Jonsson rörande jordbruket, att om gården inginge som medlem i ortens kontrollförening och korna erhöles en något kraftigare utfodring, afkastningen af ladugården kunde höjas rätt betydligt, helst om en del af det nu i väl stor mängd använda hafregröpet utbyttes mot större portioner oljekakor. Vidare anför förvaltare Jonsson, att till följd af en äldre, arrendatorer och torpare medgifven rättighet att efter godtfinnande lösa dem ålagda dagsverken med 1 krona å 1 krona 25 öre för mansdagsverke och 75 öre för kvinnsdagsverke, dagsverkstillgången nedgått, så att endast 475 fria dagsverken nästföljande året utgjorts. En sådan godtycklighet från de underordnades sida borde ändras och ordentliga kontrakt med fullständiga bestämmelser angående såväl rättigheter som skyldigheter snarast möjligt upprättas. Vidare anmärktes, att en del personer och familjer, som nu, utan att till gården lämna minsta ersättning för vare sig jord, husrum eller bränsle, ändock kvarbode på vissa lägenheter, borde, därest de vore i stånd att förrätta arbete, åläggas mindre allt efter omständigheterna lämpad afgäld endera i dagsverken under skördetiden, hjälp vid rotfruktsrensning eller skogsodling eller i penningar eller annorledes. Förvaltare Jonssons totalomdöme är, att egendomen, som har ett ganska svårskött och ej särdeles godartadt åkerbruk, delvis mycket kostsamma hus att underhålla samt ett rätt högt taxeringsvärde med däraf följande i förhållande till afkastningen dryga skatter, för att framdeles möjligen kunna reda sig med egna inkomster, nu behöfver ett större tillskott i penningar för reparation af byggnaderna.

En ifrågasatt utarrendering af jordegendomen anser förvaltare Jonsson sig icke för närvarande kunna tillråda. Visserligen skulle, yttrar han, en

sådan åtgärd för styrelsen i många fall vara bekvämast och lugnast, men då å andra sidan en mängd körslor ständigt måste af gårdens folk och dragare verkställas för läroanstaltens och industriernas räkning, årligen återkommande byggnads- och reparationsarbeten å hemman, torp och lägenheter utföras, ständiga utgifter och omsorger ägnas åt gamla tjänare och andra, som hitills haft bostad, ved och underhåll från gården, hvartill komme en hel mängd andra göromål, hvilka alltid ovillkorligen måste handläggas af en förvaltning på stället, så blefve helt säkert behållningen liten eller ingen och egendomen under alla förhållanden mer eller mindre illa skött.

Med anledning af hvad förvaltare Jonsson sålunda anført, yttrar styrelsen i underdånig framställning den 28 november 1909, att jordbruksarbetare numera fordrade bättre villkor än förr i fråga om såväl aflöning som bostäder. En hel del gamla tjänare hade måst inhysas och understödjas. Styrelsen vågade icke hoppas på något större utbyte af jordbruket än de 3,000 kronor netto, som upptagits i förslaget till inkomst- och utgiftsstat. De åtgärder, förvaltare Jonsson förordade för höjande af afkastningen, skulle på möjligast bästa sätt af styrelsen sättas i verket, men stora saker kunde ej af dem väntas, liksom deras verkningar ej torde visa sig så hastigt. Särskildt ville styrelsen framhålla, att åtgärden att binda lägenhetsinnehafvare med kontrakt måste vidtagas med försiktighet, emedan detta på öfriga gårdar i orten ej vore vanligt, och det vore att befara, att åboarne och brukarne, hellre än att teckna kontrakt, flyttade sin väg. Lägenheterna vore i allmänhet så små, att deras innehafvare näppeligen kunde försörja sig ensamt på dem, utan måste utföra annat betalt arbete å godset eller utomkring. Det vore af vikt för stiftelsen att från egna underhåfvande kunna rekrytera sitt behof af arbetsfolk till landtbruket, reparationsarbetena och de stiftelsens tillhörande små industrierna. Af skäl, som förvaltare Jonsson anført, ansåge styrelsen, att en utarrendering af jordbruket förbjöde sig själf.

På grund af nådig befallning anmodad att yttra sig i ärendet, har domänintendenten R. Carlson i ett den 16 mars 1910 dagtecknad utlåtande rörande jordbruket anført bland annat följande. Jorden låge mycket spridd samt vore dessutom delvis mycket kuperad. Förutom jordbruket måste egendomen ombesörja alla transporter och skjutsar för dels läroanstalten, dels fabrikerna. Antalet mjölkande kor måste anses lågt. På egendomen borde kunna födas minst 60 mjölkande kor samt häremot svarande mängd ungdjur. Att kraftfoderinköpen i sådant fall måste bli större, vore gifvet, men en sådan anordning borde ändock lämna god vinst. Äfven kunde ifrågasättas, huruvida egendomen ej själf borde tillvarataga och förbruka den stora mängd köksaffall, som skolhushållet under kurserna lämnade. En efter köksaffallet afpassad svinskötsel skulle säkert ge godt resultat.

Vidare anför domänintendenten, att på egendomen enligt uppgift funnes 31 torpare och lägenhetsinnehafvare. Dessa hade ursprungligen så godt som alla varit dagverksskyldiga och utgjort sitt arbete på gården. Men så småningom hade en del af dessa arbetare blifvit öfverflyttade dels till seminariet, dels till fabriker. Men alla kvarbodde fortfarande i egendomens hus och erhöle vedbränsle från egendomens skog. För en del hade dem åliggande dagsverksskyldighet till gården förvandlats till kontant arrende efter 1 krona 25 öre för sommardag och 1 krona för vinterdag. Naturligen kunde fabrikerens dagsverkspris hållas rätt låga härigenom, men att det vore ett absolut onus för egendomen att hålla ved och byggnader åt flera familjer, af hvilka gården endast uppbyure en ersättning, som ej tillnärmelsevis motsvarade egendomens kostnader för familjerna, vore uppenbart. En del af torpen hade en så obetydlig areal och vore så oländigt belägna, att hvarken torpen kunde föda familj eller familjen ge någon afgäld för torpen. På dessa kunde knappast födas mera än 1 ko och 1 ungdjur. Men för att kunna föda dessa riktigt och för att möjligen kunna föda 2 kor vore ofta en stor beteshage upplåten. På så vis upplåte egendomen 30—35 tunnland skogsmark och byggde hus för en kostnad af i rundt tal 3,000 kronor samt hölle vedbränsle utan att få annan ersättning än 50—100 kronor för år i arrende. Genom att låta sådana lägenheter läggas ut till skogen, skulle jorden gifva ungefär lika mycken inkomst. Häremot kunde invändas, att det låge i stiftelsens intresse att kunna rekrytera sitt behof af arbetare vid fabriker med godsets folk. Denna synpunkt vore riktig, men då skulle fabriker godtgöra egendomen för dessa förmåner. Ett sådant godtgörande skulle säkert förvandla fabriker till ganska svaga företag.

Domänintendenten erinrar vidare om den myckenhet tjänstbarheter, som egendomen måste utgöra till läroanstalten och fabriker, såsom körslor till och från närmast liggande järnvägsstation, vattenkörning, skötsel af parken m. m. och uttalar som sin mening, att egendomen icke krediterats för de verkliga kostnaderna härför.

Domänintendentens totalomdöme, såvidt angår jordbruket, är:

att husdjursskötseln bör utvecklas så långt egendomens stråfodertillgång medgifver;

att en del illa belägna och dåliga lägenheter böra utläggas till skogen; samt

att egendomens omkostnader för passning, skjuts och körning vid stiftelsens olika institutioner böra debiteras dessa institutioner till minst gårdens själfkostnader för desamma.

Härvid erinrar domänintendenten, att en rättvisare fördelning af omkostnaderna icke medför någon direkt inkomst, ty, om jordbruket i bokföringen

visar större netto, så komma andra stiftelsens afdelningar att få så mycket större omkostnader.

Äfven domänintendenten anser, att statsanslag till byggnadernas reparation är oundgängligt, om läroverksamheten skall uppehållas i den omfattning, den hittills haft.

Med anledning af hvad sålunda förekommit, har styrelsen den 17 april 1910 afgifvit underdånigt yttrande, hvaraf dock endast en del återfinnes i den ecklesiastikdepartementet tillhörande akten i ärendet. Beträffande domänintendentens förslag att låta afhysa och till skog utlägga vissa torp ifrågasätter styrelsen, huruvida det kan vara riktigt att utan tungt vägande skäl vidtaga sådan åtgärd med risk, att de gamla familjerna måste hänvisas till socknens fattigvård och de unga flyttas bort. Än mindre torde detta vara riktigt af en stats stiftelse. Härtill komme att arbetsfolket behöfdes. Att egendomens afkastning genom en annan bokföring kan uppdrivas, på sätt domänintendenten framhållit, anser äfven styrelsen, men framhåller tillika, att detta endast är en bokföringsfråga, hvilket ock domänintendenten medgifvit.

Någon anmärkning mot gårdens skötsel utöfver de erinringar, som sålunda antecknats, har icke förekommit, vare sig i offentligen tillgängliga handlingar eller eljest veterligen.

Beträffande ladugårdsskötselns intensitet lämnas här en öfversikt öfver mjölkafkastningen under de senaste åren:

År	Antal kor	Mjölkafkastning i liter	
		inalles	pr ko
1906	39	106,853	2,740
1907	43	109,877	2,747
1908	43	110,233	2,563
1909	45	111,247	2,600
1910	45	109,395	2,431
1911	49	126,271	2,577

Dessa siffror torde understiga hvad som af en ostfriesisk kobesättning är att påräkna vid intensiv och ekonomisk skötsel.

2) Trädgården.

Till hufvudgården hör en stor trädgård på omkring 1,5 har, med två växthus och ett större antal drifbänkar. I växthusen odlas hufvudsakligen rosor, vindruffvor och chrysantemum samt öfvervintras och kultiveras de växter, som äro behöfliga för stiftelsens grupper och blomsterrabatter.

Trädgården går vanligtvis med förlust; förlusten uppgick år 1911 till 301: 43 kronor. Det vill synas, som om sådant borde kunna förebyggas Vid besök i

trädgården befanns denna icke i bästa skick. Växthuset voro ej väl underhållna, och i vissa delar af fruktträdgården hade kvickroten fått taga väl mycket öfverhand. Vidare anmärktes, att vatten till den rätt stora trädgårdsarealen måste forslas upp i tunnor.

En vattenledning med s. k. vandring torde böra anläggas och sakkunnig person tillkallas för att utlåta sig, om och på hvad sätt trädgårdens afkastning må kunna bringas upp. Möjligen kan ifrågasättas, huruvida ej en del af den stora trädgården bör nedläggas.

I närheten af föreståndarens bostad finnes en mindre skolträdgård.

3) *Skogen.*

Utmarken omfattar en sammanlagd areal af 1,217,24 har, däraf 828,65 har produktiv skogsmark och 103,02 har produktiv hagmark samt 285,57 har impediment, hvartill kommer 254,71 har inägor.

Skogen är indelad i 5 block; ett af dessa, det s. k. lilla Nääs blocket, omfattande 226,12 har skogsmark, 51,99 har impediment samt 4,19 har inägor, försåldes år 1856 på 50 år och återföll sålunda år 1906 till stiftelsen.

Såsom förut omnämmts, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 27 september 1901, att skogen å egendomen Nääs skulle, jämlikt 32 § i nämnda förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894, ställas under vård och förvaltning af skogsstaten, för hvilket ändamål det skulle åligga domänstyrelsen att i enlighet med 31 § i samma förordning låta upprätta skogshushållningsplan för egendomen; och skulle de härigenom uppkommande kostnader af domänstyrelsen förskjutas och sedermera i öfverensstämmelse med 67 § i nämnda förordning återgåldas i första rummet af den indelade skogens afkastning samt, för hvad därutöver behöfdes, af de medel, som enligt bestämmelse i donationsurkunden vore afsedda för skötsel och vård af stiftelsens fastigheter.

Till åttlydnad häraf har domänstyrelsen den 29 januari 1912 fastställt hushållningsplan för skogen, att gälla under tio år från och med den 1 januari 1912.

Ur handlingarna i sistberörda ärende inhämtas, att skogsmarken å hela sin utsträckning är starkt kuperad och består af stembunden, något sandblandad mulljord. Alla blocken, med undantag för det förut omnämnda Lilla Nääs blocket, hvilket är så godt som helt och hållet kalhugget, äro väl skogbeväxta utan några som helst kalmarker eller luckor. Skogens ålder är i det hela icke hög, utan förekomma nästan endast skogsbestånd i 2:a, 3:e och några i 4:e åldersklassen samt ett och annat mindre bestånd i 5:e åldersklassen. Nästan å hela skogen, utom å Lilla Nääs blocket, saknas ungskog i 1:a åldersklassen. Växtligheten å utmarken betecknas som god eller mycket god.

Å hagmarksskiftena är skogen så godt som totalt ramponerad och förstörd. En hänsynslöst utförd löftäkt har bringat så godt som all kvarstående björkskog i ett sjukligt och stympadt utseende.

Hela virkesförrådet utgör sammanlagdt 64,341 kubikmeter. Afverkningen i det till grund för skogshushållningsplanen uppgjorda förslaget, hvilket afser en period af 20 år, beräknas till 22,000 kubikmeter, eller 1,000 kubikmeter pr år. Stiftelsens virkesbehof för 20-årsperioden är beräknadt till 14,050 kubikmeter. Alltså återstår till försäljning under perioden ett öfverskott af 7,950 kubikmeter, som beräknas inbringa ett belopp af 40,100 kronor. Af detta belopp skall emellertid under 20-årsperioden gäldas dels kostnaden för skogens indelning 2,085: 60 kronor, dels kostnaden för skogsodling 7,288: 40 kronor, dels ock statsverket tillkommande ersättning för jägmästarens förrättningsresor under 20 år 1,600 kronor, eller tillhopa 10,974 kronor. Det disponibla öfverskottet under 20-årsperioden utgör alltså 29,126 kronor eller, om nyssnämnda utgifter fördelades jämt öfver hela perioden, 1,456: 30 kronor pr år.

Emellertid bör det kalhuggna Lilla Nääs blocket genom sådd och plantering göras skogsbärande, så fort omständigheterna det medgifva. Kostnaderna härför uppgå till 6,763: 40 kronor, hvilket belopp ingår i det förut för skogsodling under hela perioden angifna beloppet å 7,288: 40 kronor. Vidare skall kostnaden för skogens indelning gäldas i den mån skogens afkastning därtill lämnar tillgång. Vare sig detta senare belopp skall gäldas före eller efter afdrag af skogsodlingskostnaderna, lärer under de närmaste åren någon afkastning af skogen utöfver husbehofvet icke vara att påräkna.

Härtill kommer ytterligare en omständighet. För tillsyn af skogen är för närvarande anställd en torpare, som förutom fritt torp åtnjuter 60 kronor årlig aflöning för besväret. Det lärer vara uppenbart, att en dylik anordning icke är förenlig med en rationell skogsvård. Jägmästaren i reviret har också föreslagit, att en särskild skogvaktare skall anställas för stiftelsens skogar.

4) *Fabrikerna.*

Till stiftelsen höra, såsom i det föregående antydts, tvänne mindre fabriker.

Nääs verktygsförsäljning grundades på 1880-talet. Dess uppgift är att till jämförelsevis billiga priser tillhandahålla in- och utländska skolor lämpliga hyfvelbänkar och verktyg, afsedda för snickerislöjd, lekredskap m. m. Under 1911 var arbetsstyrkan 10 personer och omsättningen 31,418: 87 kronor.

Affären är besvärad med gäld; det oguldna beloppet uppgick den 31 december 1911 till 10,000 kronor; uppsägningstiden är en månad och räntan en half procent högre än Skandinaviska kreditaktiebolagets depositionsränta. Denna skuld lärer, enligt uppgift, fullt motsvaras af tillgång uti inneliggande lager och utestående fordringar.

I testamente den 8 mars 1898 förordnade August Abrahamson, att Axel Haugsten, som var hans biträde vid verktygsaffärens skötsel, äfven efter Abrahamsons död skulle behållas vid denna sysselsättning och, därest han odeladt ägnade sin arbetstid åt affären, få tillgodoräkna sig halfva nettovinsten af densamma, i enlighet med årligt gjordt bokslut. Haugsten åtnjuter fortfarande den honom sålunda tillagda förmån.

Verktygsförsäljningens byggnader ligga delvis omgifna af gårdens ekonomihus; de äro synnerligen bristfälliga; för nybyggnad och reparation har i 1912 års utgiftsstat afsatts ett belopp af 1,000 kronor. Maskinkraft saknas, hvidan, då sådan erfordras, virket måste forslas till den omkring 1 $\frac{1}{2}$ kilometer därifrån belägna andra fabriken eller skolmöbeltillverkningen.

Nääs skolmöbeltillverkning grundades år 1900. Den är försedd med vattenkraft, tillgodogjord genom turbin på 34 effektiva hästkrafter. Affärens ändamål är att med begagnande af goda modeller tillverka och försälja omsorgsfullt utförda skolmöbler såsom skolbänkar, katedrar, svarta taflor, kartställ, skåp för undervisningsmateriell, inredningar för gymnastiksalor och skolbänkar m. m. »Till denna afsikt med anläggningen i fråga sluter sig», yttrar Salomon i årsredogörelsen för 1900, »äfven önskan att dels, åtminstone i en framtid, möjligen öka stiftelsens årsinkomster, dels ock att bereda en annan verksamhet och i sinom tid medel till pension åt öfverlärare Alfred Johansson, som alltsedan 1872 med synnerligt nit och framgång varit slöjdlärare på Nääs». Affären förestås af nämnde Johansson, hvilken vitsordas hafva inlagt stora förtjänster om utarbetandet af den undervisningsmetod, som skapat Nääs rykte.

Under år 1911 var arbetsstyrkan 10 personer och omsättningen 10,367: 40 kronor.

Äfven denna affär påhvilat gäld; det oguldna beloppet utgjorde vid 1911 års slut 9,636: 29 kronor; räntan är en procent öfver bankernas högsta depositionsränta. För skulden svarar stiftelsen allenast med den egendom, som i stiftelsens räkenskaper finnes bokförd såsom Nääs skolmöbeltillverknings behållna tillgångar i penningar, arbetade och oarbetade varor, maskiner, verktyg, fordringar, byggnader och annat. Tillgångar finnas, fullt motsvarande det oguldna beloppet.

Med föranledande af domänintendenten Carlsons i förutberörda utlåtande yttrade förmodan, att fabrikerna skulle vid en rättvisare fördelning af förvaltningskostnaderna visa sig vara ganska svaga företag, har styrelsen i sitt likaledes berörda yttrande den 17 april 1910 som sin mening uttalat, att ett nedläggande af dessa affärer icke vore lämpligt, enär de under insiktsfull och duglig ledning torde vara i besittning af rätt goda utvecklingsmöjligheter, tack

vare det kända namn, Nääs äger bland skolmän i såväl in- som utlandet. Diverse skolmateriell och slöjdrederkap hade redan — visserligen hittills blott i liten skala — kunnat exporteras till utlandet på beställning af f. d. kursdeltagare.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke dessa affärer, därest de skola bibehållas, böra sammanslås och, efter skälig uppgörelse med de nuvarande cheferna, ställas under ledning af en driftig verkmästare.

5) *Byggnaderna.*

Efter Älfsborgs läns kalender år 1906 lämnas här följande skildring af egendomens hufvudbyggnad.

Nääs herresäte ligger på yttersta udden af en i Säfvelången utskjutande halfö. Hufvudbyggnaden eller slottet, beläget på en höjd af omkring 30 meter öfver sjöns yta, intager genom sitt dominerande läge, sin storartade och gedigna byggnadsstil samt de vackra omgifningarna ett synnerligen framstående rum bland vårt lands vackraste herresäten. Midtför den ståtliga allé, som på ömse sidor om en öfver Säfvelången anlagd lång stenbro leder upp till gården, reser sig slottet öfver tvänne genom natur och konst bildade, storartade terrasser, den öfre prydd med balustrader och urnor samt den lägre, utom af häckar och blomsteranläggningar, med två fristående flyglar, uppförda vinkelrätt mot hufvudbyggnaden. Slottet innehåller i två våningar 23 rum. I öfre våningen finnas förutom ett flertal rum en storartad festsal; i nedre våningen inrymmes en i renässansstil ornerad matsal, biljard, musiksalong, bibliotek samt flera förmak och smårum, alla möblerade i modern fransk stil. Från den dubbelarmade balkongtäckta stentrappa, hvilken från den öfre terrassen leder in i slottet, inträder man i en rymlig, smakfullt ornerad vestibul med en praktfull takmålning. Samtliga rummen i undre våningen äro dekorerade med vägg- och takmålningar af utländska konstnärer och arbetare, hvarjämte väggarna i båda våningarna prydas af en rik samling oljefärgstaflor. Invid slottets ena gafvel finnes uppförd en med själfva byggnaden förenad hög och rymlig vinterträdgård. Slottet omgifves af en trädgård samt en mycket vidsträckt lummig park, som torde höra till de vackraste enskilda i Sverige.

Sådant var slottet under Abrahamsons tid, och sådant skall det, enligt testamentets ordalydelse och andemening, utan och innan underhållas i all framtid. Denna förpliktelse har staten åtagit sig, då den öfvertog stiftelsen. Inventarierna få sålunda enligt testamentet ej »afhändas stiftelsen eller från egendomen Nääs bortföras, utan skola framgent underhållas samt, där så

blifver nödigt, ersättas med nya, hvilken senare bestämmelse dock ej gäller konstföremål, som till äfventyrs gå förlorade».

Slottet får ej användas till annat ändamål än i testamentet föreskrifves. Enligt detta får sålunda, såsom redan nämnts, nedre våningen och stora salongen i öfre våningen vid förefallande behof användas till föreläsningar äfvensom till möten och festligheter, som stå i samband med läroanstalten och dess verksamhet, och de öfriga rummen få upplåtas till bostad åt mera framstående pedagoger, lärare och lärarinnor jämte andra för läroanstalten intresserade in- och utländska män och kvinnor, som under kortare tider besöka läroanstalten.

Det verkliga förhållandet är, att slottet större delen af året står obegagnadt och under den kallare tiden oeldadt, till skada både för byggnaden och för de däri inrymda dyrbara inventarierna.

Det torde ej ligga någon öfverdrifven pessimism i det antagandet, att uppehållandet af denna vård åt den frikostige donatorns minne kommer att visa sig förenadt med icke ringa svårigheter och betydande kostnader.

I slottets närhet, å motsatta sidan mot trädgården, ligga de för egendomens drift erforderliga man- och ekonomibyggnaderna.

De utarrenderade hemmanen och torpen äro försedda med erforderliga mangårdsbyggnader och uthus med undantag för $\frac{1}{4}$ mantal Rännedalen och $\frac{1}{4}$ mantal Östra Viebo, hvilka, såsom förut nämnts, helt eller delvis afhysts.

Å egendomens mark ligga åtskilliga andra bostäder, afsedda för arbetare och kursdeltagare.

Till läroanstalten höra:

Björkenäas, föreståndarebostad;

Vänhem med sällskapslokaler, matsal och köksdepartement samt bostäder för vid läroanstalten anställda personer;

Seminariet med 2 slöjdsalar, tecknings- och modelleringssal, lokal för en afdelning af skolköket;

Lekhuset, användes vid regnig väderlek af lekkursens deltagare, till föreläsningssal, vid aftonunderhållningar samt vid fester.

Källnäas med slöjdsal och gymnastiklokal.

Till läroanstalten höra dessutom en paviljong, inrymmande det pedagogiska biblioteket samt tillika använd till expeditionslokal och en paviljong i Vänhemsbacken, vid regnig väderlek använd vid kaffedrickning.

I några af dessa byggnader finnas s. k. logement för kursdeltagare.

Taxeringsvärdet å stiftelsens fastigheter är 180,000 kronor.

Brandförsäkringarnas belopp utgör: för fastigheterna 238,960 kronor och för inventarier 170,200 kronor, däraf 90,000 kronor för lösejendomen på slottet.

Då styrelsen år 1908 öfvertog förvaltningen af stiftelsen, befunno sig byggnaderna i ett synnerligen bristfälligt skick, allt ifrån slottet till torpstugorna. Styrelsen lät sig ock angeläget vara att omedelbart ta i tu med åtgärder för att råda bot härå. Sålunda uppdrog styrelsen åt sakkunniga män att verkställa besiktning å dels byggnaderna till lägenheter och torp, dels stiftelsens öfriga byggnader, och befanns därvid, att de nödvändigaste reparationerna skulle draga en kostnad af för de förstnämnda byggnaderna 9,941 kronor under de två närmast följande åren och för de sistnämnda byggnaderna 20,600 kronor, allt under förutsättning att det erforderliga virket finge tagas från stiftelsens skog samt att själfva arbetet utfördes med den billigare arbetskraft, som från själfva godset stode till buds. Sedan styrelsen vidtagit åtskilliga inskränkningar i de sålunda uppgjorda kostnadsförslagen, hvarigenom reparationssumman nedbragtes till 16,000 kronor, anhöll styrelsen i förutberörda underdåniga skrifvelse i januari 1909 med förslag till ny inkomst- och utgiftsstat för stiftelsen om anvisande af ett statsanslag å 13,395 kronor som bidrag till utförande af de nödvändiga reparationsarbetena. I denna skrifvelse yttrar styrelsen bland annat följande.

»Af manbyggnaderna å Stora Nääs herregård är corps de logis'et uppfördt i källaren och första våningen af gråsten, andra våningen af tegel, flyglarna af tegel, alla tre husen täckta af glaseradt tegel — således af solidt byggnadssätt. Men olyckligtvis hade herr Abrahamson i sin önskan att försköna Nääs, när han för omkring 40 år sedan inköpte detsamma, förledts att å manbyggnadens månghundraåriga enkla kalkputsade fasader anbringa listverk, fönster- och hörninfattningar af trä, hvilka oljemålats. Vid södra gafveln tillbyggdes en större vinterträdgård. Denna har måst eldas för att hålla däruti inhysta växter vid lif, men eljest har sedan Abrahamsons död för tio år sedan hela byggnaden stått oeldad och större delen af året alldeles obegagnad. — Invändigt lösöre — Abrahamsons hela bouppsättning — får ej från stället bortföras, utan skall af stiftelsen underhållas. Manbyggnadernas liksom landtbrukets ekonomibyggnaders underhåll har under de senaste tio åren försummats, så att vid dem är rätt mycket att göra; särskildt äro ofvannämnda träornamenteringar samt trävirket och delvis murverket i vinterträdgården förruttnade». Rörande vinterträdgården m. m. yttrar styrelsen följande. »Den är i det skick, att den måste antingen helt ombyggas eller helt öfvergifvas och rifvas inom ett eller annat år. Ombyggnaden skulle medföra en kostnad af 4,000 kronor. Det är efter styrelsens mening ej rimligt att nedlägga dylika kostnader vid ett hus, som efter det testamentariska förordnandet ej får uthyras eller eljest upplåtas till begagnande utan inom mycket snäfvå gränser. Likaså kunna meningarna vara delade, om det är nödigt och lämpligt att återställa de nämnda träornamenten på stenfasaden, att underhålla prydnader och listverk invändigt,

delvis utförda af italienska stuckatörer, hvilka listverk nu börja falla ned, sedan huset under tio vintrar stått oeldadt och obebodt».

Vid fastställande af stat för stiftelsen, därvid styrelsens begäran om statsbidrag till reparationer lämnades utan bifall, anbefallde Kungl. Maj:t genom beslut den 18 juni 1909 styrelsen bl. a. att till Kungl. Maj:t inkomma med sakkunnig och fullständig utredning om de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för att försätta anstalten till hus och byggnader i godt skick; och förklarade Kungl. Maj:t sig vilja därefter taga frågan om anvisande af särskildt nybyggnadsanslag i öfvervägande.

Till efterkomst af denna nådiga befallning uppdrog styrelsen åt dels byggmästaren O. L. Johansson från Upphärad att verkställa besiktning å byggnaderna till godset underlydande hemman, lägenheter och torp, dels åt arkitekten Sven Steen i Göteborg att vidtaga enahanda förrättning i fråga om stiftelsens öfriga byggnader.

Byggmästaren Johansson har i ett den 27 november 1909 dagtecknad syninstrument uppskattat bristerna å de förra byggnaderna till — med utlämnande af öretal — 15,406 kronor, och arkitekten Steen, hvilken vid förrättningens verkställande påkallade biträde af arkitekten O. Dymling, har i ett af båda undertecknad utlåtande den 27 oktober 1909 beräknat bristerna å stiftelsens öfriga byggnader till 27,615 kronor, hvadan alltså hela reparationssumman skulle uppgå till 43,021 kronor.

Med hänsyn därtill, att en del af detta belopp skulle kunna bestridas med stiftelsens egna inkomster, anhöll styrelsen i underdånig skrifvelse den 28 november 1909 i sammanhang med förslag till inkomst- och utgiftsstat för år 1910 om anvisande af ett belopp å 25,000 kronor till reparationer, att utgå med 10,000 kronor under hvartera af åren 1910 och 1911 samt med återstoden år 1912.

Anmodad att öfver denna framställning afgifva underdånigt utlåtande, har domänintendenten i länet, R. Carlson i skrifvelse den 16 mars 1910, hvilken förut berörts i annat sammanhang, uttalat sig för möjligheten af vissa jämkningar i de upprättade kostnadsförslagen, hvarigenom den erforderliga reparationssumman skulle kunna nedbringas med — öretal utelämnas — 2,638 kronor, eller från 43,021 kronor till 40,383 kronor.

Med föranledande häraf yttrar styrelsen i ett jämväl förut berördt utlåtande den 17 april 1910, att i en sådan mångfald detaljerade arbeten meningarna gifvetvis kunde vara delade rörande deras relativa nödvändighet, och styrelsen hade själf gifvit uttryck åt sin tvekan rörande ett och annat, som arkitekterna föreslagit. Om än styrelsen ansåge sig kunna göra åtskilliga förenklingar uti de föreslagna arbetena på sätt domänintendenten i vissa delar tillstyrkt, kunde dock med säkerhet väntas, att äfven för läroanstaltens direkta

behof under dess framtida utveckling förändringar och ombyggnader kunde blifva nödvändiga, äfvensom att vid arbeten å de gamla husen brister komme att upptäckas, som måste botas, fastän de ej kunnat iakttagas vid en okular besiktning. Dylika arbeten komme då säkerligen att taga i anspråk de besparingar, som på andra håll möjligen kunnat göras.

Styrelsens sistberörda framställning om statsanslag är ännu beroende på Kungl. Maj:ts pröfning.

Under den tid, styrelsen handhaft förvaltningen af Nääs, hafva reparationer å stiftelsens byggnader verkstälts för

år 1908	5,161: 50 kronor	
» 1909	10,012: 72	»
» 1910	8,628: 37	»
» 1911	8,447: 17	» eller
tillhopa	32,249: 76 kronor,	allt med stiftelsens egna tillgångar.

I denna summa äro icke inräknade de mindre belopp, som användts för att tillgodose det årligen återkommande behofvet af underhåll å läroanstaltens byggnader, uppgående under samma tid till 4,135: 88 kronor.

Att så jämförelsevis stora belopp kunnat disponeras för ifrågavarande ändamål, beror hufvudsakligen därpå, att styrelsen, som ej åtnjuter aflöning för sitt besvär, genom en af dess ledamöter, likaledes utan någon som helst ersättning, bestridt föreståndarbefattningen under större delen af dessa fyra år, hvarigenom en utgift på 14,000 kronor besparats stiftelsen.

Då på grund af nu anförda omständigheter de tidigare uppgjorda kostnadsförslagen icke kunna läggas till grund för beräkning af det nu erforderliga reparationsanslaget, har styrelsens ledamot, ingenjören Berg uppgjort nytt kostnadsförslag, som åtföljer handlingarna i ärendet. Därvid har enligt från utredningen uttalad önskan skillnad gjorts mellan hufvudgårdens och industriernas byggnader samt byggnaderna å stiftelsens öfriga hemman, lägenheter och torp å ena sidan och de byggnader, inklusive slottet, som höra till läroanstalten, å den andra sidan.

Enligt ingenjör Bergs kostnadsförslag skulle reparationerna å den förra gruppen af byggnader draga en kostnad af 19,460 kronor och å den senare gruppen af byggnaden 10,750 kronor, eller tillhopa 30,210 kronor. Strängt taget skulle denna summa något annorlunda fördelas på de olika byggnadsgrupperna, men detta spelar för denna utredning ingen nämnvärd roll.

Till förslaget fogar ingenjör Berg den erinran, att exakta uppgifter i frågor som de förevarande icke kunna påräknas. En hvar sakkunnig bedömde

frågan efter sin subjektiva uppfattning, om hvad som vore behöfligt, samt huru pass grundligt en reparation behöfde göras. Ingenjör Berg hölle det ej för osannolikt, att både de af honom och de af de förut nämnda arkitekterna föreslagna reparationerna skulle i en framtid visa sig hafva varit tilltagna med för liten grundlighet. Särskildt framhålles, att i förslaget endast upptagits sådana arbeten, som under de närmaste åren vore oundgängligen nödvändiga.

I detta sammanhang har ingenjör Berg fäst uppmärksamheten på, att de gamla f. d. hönshusen, som Abrahamson lät inreda till bostäder vid slottet åt jordbruksarbetare, torde böra rifvas och ersättas med ny för ändamålet afsedd byggnad.

Vidare har vid den nu verkställda utredningen anmärkts, att det för läroanstaltens byggnader och föreståndarbostaden erforderliga vattnet måste forslas från sjön i tunnor. Införandet af vattenledning är sålunda af behovet påkalladt.

I sammanhang med införandet af vattenledning, för hvilket ändamål elektrisk kraft torde kunna erhållas från Nääs fabriker, därest det ej finnes lämpligare att anskaffa egen motor, bör i läroanstaltens byggnader samt i föreståndarbostaden och på platsen utanför Vänhem, restaurations- och sällskapsbyggnaden, anbringas elektrisk belysning.

En med ledning af ingifna kostnadsförslag utförd beräkning gifver vid handen, att kostnaderna för de sålunda ifrågasatta vattenlednings- och belysningsanordningarna för säkerhetens skull ej böra upptagas lägre än 16,000 kronor. Härvid bör dock erinras, att nämnda belopp kan något nedbringas, därest det efter närmare pröfning af förhållandena finnes lämpligast att anlita Nääs fabrikers elektricitetsverk för erhållande af elektrisk kraft. Underhåll och skötsel af de ifrågasatta anordningarna beräknas draga en årlig kostnad af omkring 500 kronor. Rörande dessa siffror hänvisas till Bil. V samt handlingarna i ärendet.

De belopp, som erfordras för nybyggnader och reparationer äro alltså i fråga om läroanstaltens byggnader 26,750 kronor och i fråga om stiftelsens öfriga byggnader 19,460 kronor eller tillhoppa 46,210 kronor, hvartill kommer ett årligt underhållsanslag å 500 kronor för vattenlednings- och belysningsanordningarna.

Rörande den tid, inom hvilken dessa arbeten böra slutföras, torde beaktas, att arbetet ställer sig billigare, om godsets folk, i den mån öfriga göromål sådant medgifva, kan tagas i anspråk härvid. Med hänsyn härtill har det ansetts, att reparationsarbetet lämpligen bör fördelas på 4 år, räknadt från och med år 1912.

I ingenjör Bergs kostnadsförslag äro icke inberäknade det ständigt återkommande årliga underhållet af stiftelsens hus, hvilket af honom och räkenskapsföraren v. konsul J. Hyberg beräknats till 1,500 kronor för läroanstaltens byggnader och 2,000 kronor för stiftelsens öfriga byggnader, se Bil. V.

IV. Stiftelsens fonder.

Genom förut omförmälda testamentariska förordnanden donerade August Abrahamson till stiftelsen tvänne fonder, underhållsfonden och utvidgningsfonden, och föreskrefs rörande båda dessa fonder, att de aldrig finge till kapitalet förminskas.

Vidare förordnade Abrahamson, som föreskrifvit, att säterierna Stora och Lilla Nääs samt frälsehemmanet Åstebo aldrig finge vare sig in-tecknas eller genom försäljning, byte eller annorledes afhändas stiftelsen, att af den köpe-skillning, som inflöte vid möjligen skeende försäljning af stiftelsens öfriga fastig-heter med därå befintliga yttre och inre inventarier, skulle bildas en särskild fond under namn af dispositionsfonden.

Rörande *underhållsfonden*, stor 355,000 kronor, är föreskrifvet, att rän-tan skall användas till aflöning åt läroanstaltens föreståndare, lärare och lä-rarinnor jämte öfriga hos stiftelsen anställda personer samt till bestridande af öfriga för läroanstaltens uppehållande nödiga kostnader.

Rörande *utvidgningsfonden*, stor 25,000 kronor, är föreskrifvet, att rän-tan, sedan densamma genom ränta på ränta uppgått till minst 10,000 kronor, skall, i händelse af behof, användas till läroanstaltens utvidgning och för-bättring.

På af Otto Salomon, i egenskap af styrelse för stiftelsen gjord under-dånig framställning, däri han förmälde sig hafva för afsikt att för de vid läro-anstalten anordnade lekurser uppföra en särskild leksal, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 14 november 1902 godt förklara, att hinder icke mötte för Salomon att, efter det ränteafkastningen å utvidgningsfonden uppgått till det föreskrifna minimum, 10,000 kronor, af nämnda afkastning erhålla godt-görelse för hvad af honom för ifrågavarande byggnadsföretag förskjutits intill ett belopp, ej öfverstigande 10,000 kronor.

Det föreskrifna minimum uppnådde ränteafkastningen å fonden första gången vid slutet af 1905.

Utvidgningsfondens storlek den 31 december 1911 var 32,883: 33 kronor, och belöpte sig alltså vid denna tid de uppsamlade räntorna till 7,883: 33 kronor.

Rörande *dispositionsfonden*, som ännu icke bildats, enär någon försälj-ning af stiftelsen tillhörande fastigheter ej ägt rum, är föreskrifvet, att rântan

därå liksom afkastningen af fastigheterna skall i främsta rummet användas till underhåll i fullgodt skick af de till egendomen Nääs och Åstebo hörande byggnader, park, trädgård och inventarier äfvensom till skötsel och vård eljest af berörda fasta och lösa egendom, äfvensom att den behållning å anmärkta afkastning och ränta, som därefter, och sedan nödiga utgifter i och för de andra fastigheterna jämte deras inventarier blifvit betäckta, kan komma att uppstå, skall disponeras på enahanda sätt, som föreskrifvits i afseende å räntan på underhållsfonden.

Såsom nämnts, förvaltas fonderna af statskontoret och förräntas i enlighet med de bestämmelser rörande förvaltningen af de under statskontorets vård ställda fonders och kassors medel, hvilka meddelats i nådiga brefvet den 31 augusti 1877.

I detta sammanhang torde jämväl böra erinras om testamentets bestämmelse därom, att, därest läroanstalten i följd af ändrade förhållanden icke vidare behöfves till utbildning af lärare och lärarinnor i slöjd och fördensskull förvandlas till annan högre läroanstalt för fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, af stiftelsens fonder skall till kungl. landtbruksakademien öfverlämnas 75,000 kronor, med rätt för akademien att använda räntan å detta kapital till främjande af vetenskaplig forskning på landtbrukets område.

V. Stiftelsens stat och ekonomiska ställning.

Den för år 1912 fastställda inkomst- och utgiftsstaten för stiftelsen är följande:

Inkomster.

Räntemedel	kronor	15,700: —
Inkomst från egendomen	»	3,000: —
Hysesmedel	»	1,800: —
Undervisningsavgifter	»	4,150: —
Inskriftningsavgifter	»	2,000: —
Inkomst af mathållningen	»	6,200: —
Afgifter för materialier (för virke till slöjd m. m.)	»	3,000: —
Inkomst från Nääs verktygsförsäljning	»	3,000: —
» » skolmöbeltillverkning	»	1,200: —
Diverse andra inkomster	»	1,000: —
		<hr/>
	Summa kronor	41,050: —

Utgifter.

Sannolik brist från år 1911	kronor	2,000: —
Föreståndaren: lön 6,000, bränsle 750 kronor	»	6,750: —
Aflöning till lärare vid kurserna	»	5,000: —
Aflöning till städerskor, rengöring m. m.	»	1,300: —
Verktyg och hyfvelbänkar	»	600: —
Virke, beslag m. m.	»	1,800: —
Diverse möbler och husgeråd	»	1,100: —
Böcker, tidningar, trycksaker, skrifmaterialier m. m.	»	700: —
Mindre reparationer å läroanstaltens byggnader, underhåll af gångar och lekplaner m. m.	»	1,300: —
Tvätt	»	300: —
Belysning och brännmaterialier	»	250: —
		<hr/>
	Transport kronor	21,100: —

	Transport kronor 21,100: —
Diverse andra utgifter för läroanstalten.....	» 2,700: —
Ränta att godtgöras utvidgningsfonden	» 1,350: —
Inventarier	» 500: —
Försäkringsavgifter	» 650: —
Sjukvård och understöd	» 2,000: —
Trädgården och parken	» 1,000: —
Tillsyn af slottet m. m.	» 400: —
Skatter	» 1,000: —
Bokförare och kassörska m. m.	» 1,680: —
Räntor och amortering	» 3,080: —
Afsättning för ombyggnad af verktygsaffärens lokal	» 1,000: —
Nybyggnader och reparationer	» 4,590: —
	Summa kronor 41,050: —

För att ur denna stat afläsa stiftelsens ekonomiska ställning under normala förhållanden bör iakttagas följande.

Utgiftsposten: sannolik brist för år 1911 bör utgå.

Förut har anförts, att den normala, årligen återkommande nybyggnads- och underhållsskyldigheten bör sättas till 1,500 kronor för läroanstaltens byggnader och 2,000 kronor för stiftelsens öfriga byggnader eller tillhoppa 3,500 kronor. Då för ifrågakvarande ändamål i 1912 års stat är uppfördt en post: mindre reparationer å läroanstaltens byggnader etc. 1,300 kronor, bör för samma ändamål i öfversikten öfver stiftelsens ställning under normala förhållanden utgiftsstaten ökas med 2,200 kronor. I stället böra utgiftsposterna: afsättning för ombyggnad af verktygsaffärens lokal 1,000 kronor och nybyggnader och reparationer 4,590 kronor, hvilka afse extraordinära förhållanden, utgå.

Under normala förhållanden skulle alltså stiftelsens inkomster öfverskjuta utgifterna med ett belopp af 5,390 kronor. Detta allt under förutsättning att antalet kursdeltagare kommer att hålla sig vid ungefärligen samma siffra som år 1911, hvilket dock ingalunda är säkert. Härtill kommer, att aflöningen för föreståndaren bör något höjas. Under sådana omständigheter torde om stiftelsens ekonomi i dess helhet kunna uttalas följande omdöme. Om alla stiftelsens byggnader nu vore i fullgodt skick, så är det antagligt, att stiftelsen skulle kunna reda sig med egna medel, äfven efter erforderlig höjning af vissa aflöningar, allt under förutsättning att antalet kursdeltagare kommer att förblifva oförminskadt.

Då emellertid de extra ombyggnads- och reparationsarbeten, som nu äro erforderliga, för att stiftelsens byggnader skola komma i någorlunda godt

skick, i det föregående beräknats draga en kostnad af 46,210 kronor, lärar häraf framgå, att stiftelsen under närvarande förhållanden icke kan uppehållas utan hjälp från annat håll.

August Abrahamsons stiftelse kan från ekonomisk synpunkt uppdelas i följande afdelningar, nämligen:

- 1) jordbruket med skogen och trädgården,
- 2) inackorderingsrörelsen,
- 3) verktygsförsäljningen,
- 4) skolmöbeltillverkningen,
- 5) läroanstalten, till hvilken äfven bör räknas slottet, enär detta enligt testamentet ej får användas till andra ändamål än som stå i samband med undervisningen.

Det vore naturligen af stort intresse att utreda den ekonomiska ställningen för hvar och en af dessa afdelningar. De försök, som i detta afseende gjorts, hafva icke ledt till åsyftadt resultat. I vinst- och förlustkontot den 31 december 1910 (Bil. IV) ingår exempelvis landtbruket med en kreditpost på 3,579 kronor 76 öre och med ledning bl. a. häraf har i staten för 1912 uppförts en inkomstpost: inkomst från egendomen 3,000 kronor. Uppfattningen å gården synes vara, att dessa siffror äro uttryck för hvad landtbruket ger netto. Sålunda beräknas inspektorens provision, som utgår med 5 % af netto-behållningen, i öfverensstämmelse härmed. Vid bestämmandet af dessa belopp har emellertid ingen hänsyn tagits till nybyggnads- och reparationsskyldigheten, vare sig den ordinarie eller extra, ej heller till skatterna, som i utgiftsstaten äro upptagna till 1,000 kronor, ej heller till sjukvård och understöd, som i utgiftsstaten beräknats till 2,000 kronor, och slutligen ej heller till försäkringsavgifter, 650 kronor. Å andra sidan har vid denna beräkning landtbruket icke krediterats för alla till öfriga afdelningar utgjorda tjänstbarheter. Vid bestämmande af landbrukets nettobehållning, på sätt som skett, hafva så många faktorer lämnats ur räkningen, att det skulle vara en ren slump, om de angifna siffrorna vore riktiga; sannolikt äro de för höga.

På grund af nu anmärkta förhållanden ingå i staten åtskilliga utgiftsposter, hvilka äro gemensamma för två eller flera afdelningar, såsom exempelvis: aflöning till städerskor, rengöring m. m. 1,300 kronor, diverse möbler och husgeråd 1,100 kronor, försäkringsavgifter 650 kronor, sjukvård och understöd 2,000 kronor, trädgården och parken 1,000 kronor, skatter 1,000 kronor, räntor och amortering 3,080 kronor samt nybyggnader och reparationer 4,590 kronor.

Den enda utvägen att vinna den åsyftade detaljkännedomen om den ekonomiska ställningen torde vara att med ledning af primärräkenskaperna upp-

göra ett nytt för ändamålet planlagdt bokslut, ett tidsödande arbete, som icke medhunnits på den för utredningen tillmätta tiden. Härtill kommer ytterligare, att äfven ett dylikt arbete sannolikt skulle visa sig ganska vanskligt, enär bl. a. den erforderliga isärhållningen af de olika afdelningarnas räkenskaper icke alltid iakttagits i de primära räkenskapsposterna.

Hvad sålunda anförts innebär gifvetvis icke, att den öfversikt öfver den ekonomiska ställningen i dess helhet, som framgår af staten, skulle vara vilseledande, alldenstund de här ofvan omförmälda faktorer, hvilka anmärkts som i visst afseende obeaktade, på annat sätt i staten komma till sin rätt, och de faktorer, hvilka anmärkts såsom alls icke bokförda, då stiftelsen betraktas som en ekonomisk enhet, taga ut hvarandra.

Därest statsbidrag skall ifrågakomma, bör sådant i första hand komma läroanstalten till godo. Försök har därför gjorts att åtminstone i så mån lösa den föreliggande uppgiften, att staten för läroanstalten brytes ut ur staten för stiftelsen i öfrigt. För sådant ändamål har stiftelsens räkenskapsförare gjort en approximativ beräkning angående den del af förut anmärkta för flere afdelningar gemensamma utgiftsposter, som kommer på läroanstalten, äfvensom angående det ersättningsbelopp för af jordbruket utförda, icke bokförda tjänstbarheter, för hvilket läroanstalten bör debiteras. De sålunda verkställda utredningarna, hvilka återfinnas i den till utredningen fogade Bil. V, kunna gifvetvis icke göra anspråk på exakthet eller fullständighet.

Sedan staten för år 1912 undergått jämkning med hänsyn till förut anmärkta omständigheter, hvilka böra beaktas för vinnande af kännedom om stiftelsens normala ekonomiska ställning, har den sålunda jämkade staten med ledning af konsul Hybergs beräkningar uppdelats i tvenne stater, en för läroanstalten och en för stiftelsen i öfrigt. De sålunda erhållna öfversikterna te sig sålunda:

*Stat för läroanstalten.**Inkomster.*

Räntemedel	kronor	15,700: —
Undervisningsavgifter	»	4,150: —
Inskriftningsavgifter	»	2,000: —
Afgifter för materialier (för virke till slöjd m. m.)	»	3,000: —
Diverse andra inkomster	»	1,000: —
Brist	»	30: —
<u>Summa kronor</u>		<u>25,880: —</u>

Utgifter.

Föreståndaren: lön 6,000, bränsle 750 kronor	kronor	6,750: —
Aflöning till lärare vid kurserna	»	5,000: —
Aflöning till städerskor, rengöring m. m.	»	500: —
Verktyg och hyfvelbänkar	»	600: —
Virke, beslag m. m.	»	1,800: —
Diverse möbler och husgeråd	»	300: —
Böcker, tidningar, trycksaker, skrifmaterialier m. m.	»	700: —
Årligt återkommande underhåll af byggnader	»	1,500: —
Belysning och brännmaterialier	»	175: —
Diverse andra utgifter för läroanstalten	»	2,700: —
Ränta att godtgöras utvidgningsfonden	»	1,350: —
Försäkringsavgifter	»	525: —
Sjukvård och understöd	»	500: —
Parken	»	250: —
Tillsyn af slottet m. m.	»	400: —
Bokförare och kassörska	»	1,680: —
Skjutsning	»	1,000: —
Hyra för arbetarbostad	»	150: —
<u>Summa kronor</u>		<u>25,880: —</u>

*Stat för stiftelsen i öfrigt:**Inkomster.*

Inkomst från egendomen	kronor	3,000: —
Ersättning för skjutsning	»	1,000: —
<u>Transport kronor</u>		<u>4,000: —</u>

	Transport kronor	4,000: —
Ersättning för upplåtande af arbetarbostad	»	150: —
Inkomst från Nääs verktygsförsäljning	»	3,000: —
» » skolmöbeltillverkning	»	1,200: —
Hyresmedel	»	1,800: —
Inkomst af mathållningen	»	6.200: —
	Summa kronor	16,350: —

Utgifter.

Aflöning till städerskor, rengöring m. m.	kronor	800: —
Diverse möbler och husgeråd	»	800: —
Tvätt	»	300: —
Belysning och brännmaterialier	»	75: —
Inventarier	»	500: —
Försäkringsafgifter	»	125: —
Sjukvård och understöd	»	1,500: —
Trädgården	»	750: —
Skatter	»	1,000: —
Räntor och amortering	»	3,080: —
Årligt återkommande underhåll af byggnader	»	2,000: —
Öfverskott	»	5,420: —
	Summa kronor	16,350: —

Af dessa öfversikter framgår, att *läroanstalten* skulle kunna reda sig med egna medel under förutsättning, 1) att alla dess byggnader nu vore i fullgodt skick, 2) att inga aflöningsförhöjningar behöfde ifrågasättas och 3) att antalet kursdeltagare icke minskades. Då emellertid för att sätta läroanstaltens byggnader i ordentligt skick, såsom förut nämnts, erfordras ett belopp af 26,750 kronor och då, såsom längre fram skall motiveras, föreståndarens aflöningsförmåner behöfva höjas, lärar häraf följa, att läroanstalten för närvarande är i behof af ett kraftigt bidrag från annat håll. Då nybyggnads- och reparationsarbetena böra fördelas på en period af 4 år, erfordras för ifrågavarande ändamål ett belopp af rundt 7,000 kronor för hvardera af åren 1912—1915.

Hvad åter *stiftelsen i öfrigt* angår, utvisar öfversikten ett öfverskott på 5,420 kronor. Om till reparationer af godsets och fabrikenas byggnader användas de i staten för år 1912 uppförda reparationsbeloppen, tillhoppa 5,590 kronor, och om vidare nämnda öfverskott 5,420 kronor kan påräknas under

hvardera af åren 1913—1915, torde de sålunda tillgängliga medlen vara tillräckliga för att på 4 år räknadt från och med 1912 verkställa de erforderliga reparationerna, hvilka i det föregående beräknats draga en kostnad af 19,460 kronor. Något särskildt anslag för stiftelsen i öfrigt erfordras alltså icke, allt under förutsättning, att elevantalet, på hvilket äfven stiftelsens i öfrigt ekonomi är beroende, icke nedgår.

Den nuvarande uppställningen af stiftelsens vinst- och förlustkonto samt inkomst- och utgiftsstat har sin historiska förklaring. Den var användbar på en tid, då stiftelsens tillhörigheter befunno sig i ägo af enskild man, som på grund af sin intima kännedom om ställningen kunde i andanom öfverskåda förhållanden, för hvilkas bedömande den utanförstående måste lita till bokförda siffror. I den mån stiftelsen förstatligas och i följd häraf dess ställning måste kunna utifrån bedömas, inträder behovet af en ändring härutinnan, så att de olika afdelningarnas ekonomi må kunna lättare öfverskådas. På grund af det anförda torde stiftelsens bokföring böra omläggas. Principen härvid bör vara den, att hvarje afdelning bokföres för sig, och att därvid samt vid ekonomiska mellanhafvanden mellan de olika afdelningarna hvar och en af dessa fingeras vara en fristående privat institution.

August Abrahamsons stiftelse å Nääs disponerar öfver jämförelsevis betydande penningbelopp samt ett rätt stort jordagods, som stödes af en mängd utarrenderade lägenheter och torp. Helt visst ansåg Abrahamson denna storartade donation tillräcklig för sitt ändamål, och den tanken torde aldrig ha fallit honom in, att icke de donerade medlen skulle förslå. Abrahamson torde härvid hafva i någon mån underskattat svårigheterna att för all framtid i ett värdigt skick utan och innan uppehålla ett ståtligt slott med dess till ett värde af 90,000 kronor uppskattade möblemang, hvars underhåll, liksom själfva slottets, fördyras däraf, att slottet större delen af året står obebodt och oeldadt. Abrahamson kunde ej heller förutse, att landtlivets lefnadsstandard och anspråk i fråga om bostäder skulle inom ganska kort tid afsevärdt höjas. Härtill kommer, att byggnadssättet å Nääs under förra århundradets senare hälft icke synes hafva varit vidare gediget. En stor del af byggnaderna äro lätta träkonstruktioner, som gifva intryck af att hafva blifvit uppförda i all hast och enkelhet. Och äfven då det gällde åstadkommande af yttre ståt, synes intresset för framtida hållbarhet icke hafva varit synnerligen dominerande. Det torde vidare kunna antagas, att ledningen af stiftelsen närmast efter Abrahamsons död koncentrerat krafterna på anstaltens pedagogiska utveckling, hvarigenom den ju ock vunnit världsrykte. Åtskilliga nödvändiga reparationer torde då hafva blifvit i någon mån

eftersatta. Det ena med det andra har gjort, att stiftelsens byggnader, då den nuvarande styrelsen öfvertog dess ledning, befunno sig i ett skick, som -- visserligen ej utan någon öfverdrift — kan karaktäriseras som förfall. I nu berörda afseende behöfver endast erinras därom, att sedan 1908 års ingång reparerats för 32,249 kronor samt att reparationer ytterligare oundgängligen erfordras för 30,210 kronor, i dessa summor icke inräknad kostnaden för det för hvarje år återkommande underhållet af läroanstaltens byggnader.

Hvad så angår landtbruket, så är ju en känd sak, att sådan rörelse i allmänhet icke är vidare gifvande. Jorden å godset kan visserligen betecknas som någorlunda god, men brukandet försvåras och fördryras af terrängens beskaffenhet. Ett onus för gården är den mängd förmåner, som såväl Abrahamson som Salomon, båda godhjärtade och hjälpsamma män, beviljat åtskilliga af godsets underhafvande i form af fri bostad, bränsle, mjölk, penningar eller annorledes, förmåner, på hvilka vederbörande göra anspråk med ett slags häfdens rätt, som, ehuru icke juridiskt bindande, af en statens stiftelse svårligen kan häfvas. Öfver hufvud taget torde kunna sägas, att en statsegendom i nu berörda hänseenden har drygare onera än en privat-egendom.

Hvad som emellertid i nu berörda hänseende bör särskildt beaktas, det är, att staten synes vara en skäligen klen jordbrukare. En med föranledande af denna utredning verkställd undersökning angående afkastningen af vissa andra af staten själf brukade jordegendomar gifver intrycket af en viss hjälplöshet hos statsmakterna inför uppgiften att af jordbruk draga påräknad ekonomisk vinst. Måhända förhåller det sig så, att af staten idkadt jordbruk icke alltid kan påräkna den insats af personlig kraft, som framstimuleras af det egna intresset och som utgör en af de viktigaste förutsättningarna för ett framgångsrikt bedrifvande af hvarje slags affärsverksamhet, vare sig det gäller att med jämförelsevis små medel reda sig ur svårigheter eller att finna utvägar för affärsverksamhetens utveckling.

Det anförda må gälla hvad det kan, visst är, att jordbruket å Nääs är en ganska svag affär. Att afkastningen däraf kan uppbringas är väl sannolikt, men anledning till några större förväntningar i detta afseende förefinnas ej.

Hvad så angår skogen, bör erinras därom, att Kungl. Maj:t redan år 1901 anbefallde uppgörandet af skogshushållningsplan för egendomen samt att sådan plan först år 1912 blifvit fastställd. Under mellantiden torde skogen hafva varit i afsaknad af den vård, som för en rationell skogshushållning är erforderlig. Erinras bör jämväl därom, att det s. k. Lilla Nääs blocket, som återföll till egendomen år 1906, efter att förut hafva varit för-

såldt på 50 år, vid nämnda tidpunkt var så godt som alldeles kalhugget, hvadan de för skogens återväxt erforderliga åtgärderna under de närmaste 5 å 6 åren komma att konsumera öfverskottet på skogsafkastningen. Efter denna tids förlopp torde skogen gifva någon kontant vinst.

Hvad slutligen angår industrierna, så har skolmöbeltillverkningen, som synes vara den svagaste, under en följd af år varit i mistning af den kontakt med de pedagogiska förhållandena i in- och utlandet, som är nödvändig för affärens utveckling och som endast kan förutsättas hos en pedagogiskt bildad föreståndare. Äfven denna affär kan förväntas i framtiden öka stiftelsens inkomster.

Stiftelsens ekonomiska ställning, hvilken visserligen icke är så dålig, som åtskilliga offentliggjorda uttalanden kunde gifva anledning att förmoda, är å andra sidan, på grund af åtskilliga samverkande omständigheter, icke så god, som donationens storlek kunde gifva anledning att förvänta. Åtskilliga af dessa omständigheter äro emellertid af öfvergående natur eller kunna undanröjas, och stiftelsens inkomster böra i följd häraf kunna bringas upp.

Meningarna kunna vara delade angående lämpligheten af att stiftelsen gjorts till statsegendom. Förslaget härom afstyrktes, som nämnts, af justitiekanslern. Och det är väl sannolikt, att anstaltens ekonomiska ställning skulle hafva varit starkare, därest den bibehållits som privat institution, en möjlighet, som i testamentet förutsatts. Under alla omständigheter måste beklagas, att justitiekanslerns erinringar så litet beaktades, att stiftelsen öfvertogs af staten, utan att, såvidt offentliggjorda handlingar ntvisa, någon som helst utredning verkställdes angående stiftelsens ekonomiska ställning och bärkraft.

Som det nu är ställt, lär emellertid staten icke kunna undgå att tillskjuta de medel, som erfordras för att försätta anstalten i ett ordentligt skick. Det är en förpliktelse, som följer af anstaltens förvandling till statsegendom, det är en förpliktelse, som staten har emot sig själf med hänsyn till anstaltens betydelse för landets uppfostringsväsende, det är slutligen en förpliktelse, som staten måste fullgöra af hänsyn till anstaltens internationella renommé.

Anmärkas kan, att stiftelsen öfvertogs utan riksdagens hörande, och åtskilliga reflektioner kunna ju anställas med föranledande häraf. Huru man emellertid ställer sig till denna fråga, lär den anslagsbeviljande statsmakten ej underlåta att infria de förbindelser, som den första statsmakten i förevarande fall utfäst.

VI. Kontroll och inspektion.

Af stiftelsens säregna uppgift och organisation lärer följa, att mycken makt ligger uppå, huru inspektionen och kontrollen utöfvas. I sådant afseende är för närvarande föreskrifvet, att läroanstalten skall stå under öfverinseende af chefen för ecklesiastikdepartementet, hvilken det tillkommer att tid efter annan göra hemställan hos Kungl. Maj:t om förordnande för lämplig person att inspektera läroanstalten och förvaltningen af stiftelsens fasta egendom.

Härnäst utöfvas kontrollen af styrelsen, som det åligger bl. a. att vid skötseln af den fasta egendomen tillse, att däraf drages all den afkomst, som låter förena sig med ett rationellt brukningsätt, att handhafva och på i testamentet föreskrifvet sätt använda de medel, som i form af afkomst å den fasta egendomen eller af ränta å de af statskontoret för stiftelsens räkning förvaltade fonder eller eljest tillflyta stiftelsen, att årligen låta å tid, som styrelsen bestämmer, genom en af sina ledamöter inventera stiftelsens under styrelsens förvaltning stående tillhörigheter samt att, sedan de af föreståndaren afgifna räkenskaperna för näst föregående kalenderår blifvit genom därtill af styrelsen utsedd person granskade och för styrelsen föredragna, årligen före maj månads utgång till kammarrätten för granskning insända desamma jämte därtill hörande räkenskaper.

Föreståndaren tillkommer den omedelbara uppsikten öfver anstalten och ledningen af dess verksamhet i öfverensstämmelse med reglementet och de föreskrifter, som kunna varda af styrelsen meddelade.

Hvad då först angår den uppsikt, som utöfvas genom ecklesiastikdepartementet, bör beaktas, att stiftelsen, ehuru i och för sig en rätt stor institution, utgör endast en försvinnande bråkdel af den omfattande lagstiftnings- och förvaltningsapparat, som skall ombesörjas af nämnda departement. Härtill kommer, att ecklesiastikdepartementets personal icke rekryteras med hänsyn till lämpligheten att bedöma särskildt sådana frågor, som, då det gäller stiftelsens lämpliga förvaltning, måste tillmätas afgörande betydelse. Chefen för departementet har visserligen befogenhet att göra underdånig hemställan om förordnande för lämplig person att inspektera läroanstalten, men

något bruk af denna befogenhet har veterligen hittills ännu icke gjorts, och i hvarje fall lär den ej vara af den art, att stiftelsen därigenom tillförsäkras en på samma gång ingående samt någorlunda jämn och konstant kontroll.

Och hvad styrelsen angår, torde det ligga i sakens natur, att denna oafflönade korporation icke i regel kan så i detalj följa stiftelsens verksamhet, att dess ledamöter sitta inne med en på egna iakttagelser grundad kännedom om förhållandena. I de flesta fall torde styrelsen komma att grunda sina beslut på andrahandsomdömen, afgifna af föreståndaren eller annorledes.

Och hvad slutligen angår föreståndaren, lär det kunna antagas, att dennes tjänst väl i allmänhet kommer att bestridas af personer, hvilkas utbildning och föregående verksamhet falla inom det vetenskapliga eller pedagogiska området. En sålunda förordnad föreståndare torde i regel aldrig kunna tillägna sig den förmåga att i detalj bedöma landbruks- och affärsförhållanden, som erfordras för att rätt leda stiftelsens ekonomiska verksamhet och som i allmänhet endast kan vinnas genom särskild utbildning och praktik i sådana ting. Och sålunda blir äfven föreståndarens omdöme i väsentlig mån beroende af de underordnade afdelningscheferna.

Hvad sålunda anförts berör en af de svåraste spörsmålen i fråga om stiftelsens förvaltning. Fara är, att stiftelsen kan komma att i ett eller annat ekonomiskt afseende misskötas, så att staten får vidkännas betydande kostnader för skadornas afhjälpande. Ett och annat af det, som här ofvan anförts, lär tyda på, att denna farhåga icke är alldeles uppkonstruerad.

En någorlunda betryggande kontroll torde ej kunna vinnas med mindre stiftelsens ekonomiska verksamhet hvarje år underkastas realgranskning af särskildt förordnade sakkunniga män. För sådant ändamål torde styrelsen böra åläggas att genom en eller flera sakkunniga personer inom eller utom styrelsen hvarje år granska de olika ekonomiska afdelningarnas räkenskaper och skötsel. Härvid böra från ekonomisk förvaltnings synpunkt olämpliga eller mindre lämpliga åtgärder anmärkas och, där så ske kan, förslag framställas rörande affärens utveckling och förkofran. Granskningsberättelsen bör ingifvas till styrelsen för att jämte dess yttrande i anledning därpå öfversändas till Kungl. Maj:t, möjligen i samband med förslag till inkomst- och utgiftsstat för läroanstalten.

Det skulle vidare vara gagneligt, om dessa granskningsmän jämväl finge till uppgift att vara konsulenter åt styrelsen och föreståndaren, då det gäller att afgöra kinkigare praktiska frågor.

De sålunda ifrågasatta granskningsmännen böra erhålla ersättning för sitt besvär, och torde för ändamålet några hundra kronor vara tillfyllest.

Utom dessa af styrelsen föranstaltade årliga granskningar böra efter förloppet af vissa bestämda tidsperioder, exempelvis 5 eller 10 år, mera omfattande granskningar eller ekonomiska besiktningar anställas på föranstaltande af Kungl. Maj:t eller dess befallningshafvande i länet. Och böra jämväl bestämmelser härom intagas i det för stiftelsen gällande reglemente, så att de erhålla automatiskt verkande kraft.

Därest hvad sålunda förordats vinner afseende, torde ansatser till ekonomiskt förfall, där sådana yppa sig, kunna i tid häfvas.

VII. Föreståndarens ställning och aflöningsförmåner.

Konstituerande för föreståndarens ställning är testamentets bestämmelse, att stiftelsen och alla dess tillgångar med undantag af fonderna skola stå under förvaltning af en utaf tre eller fem personer bestående samt för högst tre år i sänder utsedd styrelse jämte en under styrelsen lydande på sex månaders uppsägning tillsatt föreståndare. Häraf lärer följa, dels att föreståndartjänsten ej kan tillsättas annorledes än medelst förordnande, dels att föreståndarskapet i och för sig ej är förenadt med ledamotskap i styrelsen. Bestämmelsen är, som sagdt, testamenterisk, och torde, af skäl som här nedan skola utvecklas, icke för närvarande böra ändras, huru önskvärd en ändring i och för sig vore.

Tjänsten tillsättes, efter ansökan, af Kungl. Maj:t på förslag af styrelsen.

Om stiftelsens bästa skulle sådant påkalla, äger styrelsen hos Kungl. Maj:t anmäla föreståndaren till uppsägning.

I fråga om andra statsanstalter med undervisningsändamål äro i allmänhet mera eller mindre detaljerade författningar utfärdade angående undervisningens mål och omfattning, undervisningsämnen, lärotider, lärjungarnas intagning och afgang, lärarpersonalens anställning och tjänstgöringsskyldighet m. m. Några sådana i författningssväg meddelade föreskrifter rörande läroanstalten å Näs finnas af lätt förstådda skäl icke. Bestämmanderätten i nu berörda hänseenden har öfverlåtits åt styrelsen, hvilken i följd häraf representerar icke allenast den myndighet, som i allmänhet plägar tillkomma dylika styrelser, utan jämväl den myndighet, som är nedlagd i de för andra undervisningsanstalter utfärdade författningar. Det är sålunda en betydande makt, som är samlad i styrelsens hand, och det har vid upprepade tillfällen anmärkts, att föreståndaren i förhållande härtill har en allt för osjälfständig och underordnad ställning. Att emellertid afgöra, på hvad sätt förvaltningsmyndigheten vid en så egenartad institution som den ifrågavarande bör vara fördelad mellan styrelse och föreståndare inbördes, är en vansklighetsfull uppgift, med hänsyn till svårigheten att för en sådan fördelning finna på erfarenheten grundade normer.

För öfrigt ställer sig saken helt visst annorlunda i verkligheten än på papperet. Blir föreståndarbefattningen besatt med en duglig och kraftig man, lär det icke töfva länge, förrän denne blir den i realiteten bestämmande, och det torde kunna antagas, att styrelsen intet hellre skulle se, än att en sådan maktförskjutning af sig själf ägde rum.

Vid sådant förhållande och då med hänsyn till öfriga under utredningen uttalade önskemål en revision af stiftelsens reglemente torde befinnas påkallad, lär med frågan om föreståndarens ställning i förhållande till styrelsen kunna till dess anstå.

Vida viktigare är frågan om föreståndarens ekonomiska ställning.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 januari 1908 åtnjuter föreståndaren kontant årlig lön 6,000 kronor, rätt att disponera den s. k. föreståndarbostaden vid Näs med därtill hörande trädgård och uthusbyggnader samt nödig vedbrand. Denna sistnämnda aflöningsförmån utgår enligt de fastställda staterna i form af ett kontant bränsleanslag å 750 kronor.

Med befattningen är icke förenad vare sig tjänste- eller reliktpension.

De sålunda fastställda aflöningsförmånerna torde få anses otillräckliga med hänsyn till de kraf, som måste ställas på föreståndarens kompetens och duglighet. I sådant afseende bör beaktas, att föreståndaren skall vara chef för å ena sidan undervisningsanstalten, å andra sidan förvaltningen af godset och stiftelsens öfriga affärsrörelser. Han bör sålunda först och främst äga chefsegenskaper samt tillika med hänsyn till den förra uppgiften pedagogisk bildning och erfarenhet äfvensom helst genom eget författarskap ådagalagd förtrogenhet med vetenskaplig forskningsmetod och med hänsyn till den andra uppgiften, då speciell yrkesinsikt ej lär kunna fordras, åtminstone godt praktiskt förstånd och stor förmåga att sätta sig in i praktiska ting. En särskild fordran är jämväl, att han skall vara förtrogen med de främmande kulturländernas förhållanden, särskildt skolförhållanden och språk.

Föreståndaren må emellertid än så tillfredsställande fylla dessa kraf, han lär ändå icke kunna hålla Näs traditioner vid makt, därest han icke i någon mån besjålas af det varma intresse för uppfostran, som var utmärkande för anstaltens grundare och utgjorde den drifvande kraften i hans lif.

August Abrahamsons stiftelse intar en särställning bland vårt lands och andra länders undervisningsanstalter; den är olik alla andra, den ställer ock alldeles särskilda kraf på ledningen. Här finnas inga författningar, hvarigenom anstaltens verksamhet regleras, föreståndaren får vara sin egen skollag och själf utstaka riktlinjerna för dess verksamhet, så att denna, såsom i testamentet föreskrifves, må kunna utföras i enlighet med tidens kraf.

Att vidare stiftelsens ekonomiska ställning blir i afsevärd grad beroende

på föreståndarens praktiska duglighet, ligger i öppen dag. På valet af föreståndare bero i själfva verket icke obetydliga ekonomiska värden, och utfaller valet från nu berörda synpunkt mindre lyckligt, kan staten få göra uppoffringar för att reparera skadan.

Ytterligare bör erinras därom, att föreståndarens ställning är lös och osäker, att möjlighet till biförtjänster torde vara utesluten samt att föreståndaren, på grund af anstaltens belägenhet och dragningskraft på besökande från in- och utlandet, icke kan undgå en viss representationsplikt.

Att aflöningen behöfver höjas, torde sålunda vara klart, men huru mycket, är däremot ingalunda klart, då fasta utgångspunkter för frågans bedömande saknas.

Den undervisningsanstalt i vårt land, som i afseende å föreståndarens åligganden erbjuder de flesta jämförelsepunkter, Sunnerdahlska stiftelsens hemskola vid Säbyholm, har tillförsäkrat föreståndaren följande aflöningsförmåner, nämligen kontant årlig lön 8,000 kronor med två ålderstillägg, hvardera å 1,000 kronor efter resp. 5 och 10 års tjänstgöring, samt dessutom fri bostad, vedbrand och trädgårdsland, hvarjämte styrelsen lärar ha utlofvat bereda honom rätt till pension från stiftelsens medel.

Enligt förslag, som här nedan kommer att framställas, skulle föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse lämna bidrag till sin egen pensionering, uppgående till omkring 300 kronor för år. Med hänsyn jämväl härtill torde den kontanta aflöningen böra bestämmas till 8,800 kronor för år, däraf 3,300 torde böra betraktas som tjänstgöringspenningar, hvarjämte föreståndaren, förutom ofvan nämnda naturaförmåner, torde böra erhålla elektriskt ljus fritt, därest den ofvan förordade belysningsanordningen varder vidtagen.

Med de sålunda förordade aflöningsförmånerna skulle föreståndaren erhålla en något högre godtgörelse än maximiaflöningen för kyrkoherde, hvilket med hänsyn till de anspråk, som måste ställas på föreståndaren, och det osäkra i hans ställning icke torde kunna anses oskäligt.

För behofvet af trädgårdsprodukter är föreståndaren närmast hänvisad till den förut omnämnda i närheten af föreståndarbostaden anlagda skolträdgården. Som emellertid med hänsyn till dennas användning för undervisningsändamål dess afkastning icke lär förslå för nu berörda ändamål, bör från egendomen ett stycke jord upplåtas åt föreståndaren att användas till trädgårdsland.

Föreståndarens aflöning bör såsom hittills utgå af stiftelsens medel och på förslag af styrelsen fastställas af Kungl. Maj:t. Det kan ju ifrågasättas, huruvida ej Riksdagen, därest statsbidrag varder beviljad, bör hafva medbestämmanderätt härvidlag; om så anses erforderligt, lär emellertid initiativ därtill ej behöfva tagas vid denna utredning.

Att föreståndaren vidare bör komma i åtnjutande af pension för både sig själf och sina efterlevande, måste anses nödvändigt, enär eljest kompetenta sökande till tjänsten icke torde vara att påräkna.

Hvad då först angår frågan om tjänstepension, är denna förenad med icke ringa svårigheter, enär medel härtill icke kunna påräknas från stiftelsens tillgångar och statspension gemenligen icke plägar tilläggas tjänster, som tillsättas medelst förordnande. Ehuru väl exempel på sistberörda förhållande icke saknas inom den svenska administrationen, äro de fall, då sådant förekommer, icke af den art, att de kunna lämna någon vägledning för lösningen af den nu föreliggande frågan. Det gäller därför att söka utfinna alldeles nya vägar, hvilket torde böra beaktas vid pröfningen af det förslag, som nu framställes.

Föreståndaren bör tilläggas rätt att uppbära pension från allmänna indragningsstaten; pensionsunderlaget bör sättas till det belopp, som anses böra betraktas som egentlig lön, eller 5,500 kronor. I afseende på villkoren för pensions erhållande och pensionens belopp höra bestämmelserna i lag angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension den 11 oktober 1907 lända till efterrättelse, dock med följande undantag och särskilda föreskrifter. Rätt att komma i åtnjutande af hel pension bör inträda vid uppnådda 65 lefnads- och 35 tjänstår, därvid tjänstgöring som föreståndare bör i afseende å pensionsberäkning gälla lika med statstjänst. Den i § 11 af berörda lag stadgade pensionsavgift bör ej ingå till den i samma paragraf omförmälda fond, utan under titel: särskilda uppbördsmedel tillgodoföras allmänna indragningsstaten. Därest föreståndaren entledigas från tjänsten af annan anledning, än i merberörda lag är förutsedt, bör han, därest tjänstårens antal icke understiger tio, i allt fall komma i åtnjutande af pension att utgå, därest han uppnått det för rätt till hel pension stadgade antalet tjänstår, med helt belopp och, därest han icke uppnått detta antal tjänstår, med afkortadt belopp i förhållande till det mindre antalet tjänstår.

Hvad sålunda föreslagits, utgör ett försök att tillämpa grunderna för den nu gällande pensionslagen på förevarande säregna fall; och har syftet därvid varit dels att bereda föreståndaren en så tryggad ställning som förhållandena medgifva, dels att förebygga, att stiftelsen allt för länge får dragas med en föreståndare, som af sjukdom eller annan anledning är förhindrad eller olämplig att bestrida tjänsten.

Återstår då frågan om reliktpensionen. Äfven denna frågas lösning är förenad med svårigheter, enär dels möjligheten att bereda föreståndaren denna förmån af stiftelsens medel af många skäl är utesluten, dels statsmedel för nu ifrågakvarande aflöningsförmån icke pläga tagas i anspråk annorledes än i

form af bidrag till för ändamålet upprättade pensionskassor, dels slutligen föreståndaren som sådan icke äger delaktighet i någon sådan kassa.

Vid frågans pröfning har tagits i öfvervägande, att lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa eller, som den numera efter utfärdandet af nådiga reglementet den 8 december 1911 kallas, lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, hvilken ursprungligen var afsedd för lärare vid elementarläroverken och folkskoleseminarierna, efterhand upptagit nya delägargrupper såsom rektorer och lektorer vid tekniska elementarskolor samt föreståndare och lektorer vid Chalmers tekniska läroanstalt enligt kungl. kungörelsen den 29 oktober 1880, öfverlärare och lärare vid gymnastiska centralinstitutet enligt kungörelsen den 6 november 1891 samt tjänstemän och betjante vid folkskollärarnas pensionsinrättning enligt kungl. brevet den 31 maj 1888. Hvad sålunda anförts torde kunna som precedensfall åberopas till stöd för följande förslag. Föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse bör beredas delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa enligt de i nådiga reglementet för kassan stadgade bestämmelser. Föreståndarens delaktighetsbelopp bör fastställas till samma belopp, som är bestämdt i fråga om professorer vid Chalmers tekniska läroanstalt, eller för närvarande 4,000 kronor.

Hvad sålunda föreslagits torde erfordra en närmare utläggning i tvenne punkter.

Då ifrågavarande änke- och pupillkassa bildades, upphäfdes i sammanhang härmed den ämneslärarna vid elementarläroverken genom prästerskapets privilegier tillförsäkrade rätt till s. k. nådår. En del af det belopp, som Riksdagen vid kassans bildande anslog som årligt bidrag till densamma, är därför att anse som ett kontant vederlag för den förut utgående nådårsförmånen, af hvilken lärarna gingo i mistning. Nådårets värde är emellertid föränderligt. Ju flera lärartjänster inrättas, och ju högre aflöningarna stiga, desto större blir nådårets värde för lärarkåren som helt betraktad. Strängt taget borde därför för hvarje ökning i lärarnas antal och hvarje på grund af aflöningsförhöjning föranledd ökning i delaktighetsbeloppen det årligen utgående statsbidraget ökas. Också har riksdagen, då i följd af nyinrättade lärartjänster höjning i statsanslaget till kassan äskats, beviljat sådant. Riktigheten i den sålunda utvecklade tankegången förminskas ej däraf, att framställning om ökad statsbidrag icke alltid gjorts, då anledning därtill förelegat.

Hvad sålunda anförts har sin fulla tillämpning på den år 1911 upphäfdä rätten till tjänstår, för hvilken Riksdagen beviljade kassan ett kontant årligt vederlag.

Redan från början ingingo emellertid i kassan delägargrupper, hvilka förut icke haft rätt till nådår, nämligen öfningslärare vid elementarläroverken

samt lärare vid folkskoleseminarierna. Antalet af dessa grupper har sedermera ökats med de förut omnämnda lärarna vid tekniska elementarskolorna, Chalmers tekniska läroanstalt och Gymnastiska centralinstitutet samt tjänstemän och betjante vid folkskollärarnas pensionsinrättning, hvilka samtliga icke varit berättigade till nådår. Från kassans bildande och sedermera alltjämt har den grundsatsen uppehållits, att olikheten i afseende på rätten till nådår icke skulle betinga någon olikhet i afseende på de två delägargruppernas ställning i kassan. För samma delaktighetsbelopp har betalats samma pensionsavgift och utgått samma pension, oafsedt huruvida delägaren hört till gruppen af nådårsberättigade eller icke. Men för att de nådårsberättigade delägarna vid tillämpning af denna grundsats icke skulle behöfva göra någon uppoffring till förmån för de icke nådårsberättigade, har riksdagen för de icke nådårsberättigade delägare, som från början tillhört kassan och som sedermera däri upptagits, på grund af vid olika tillfällen gjorda framställningar beviljat kassan tillskott, på det att dessa delägare skulle komma i samma förmånliga ställning, som om de varit nådårsberättigade.

Det nu anförda har likaledes sin fulla tillämpning på den år 1911 upphäfdä rätten till tjänstår, i det att Riksdagen beviljade ej allenast, såsom förut nämnts, ett anslag motsvarande det kontanta värdet af denna rätt vid tillfället, utan därutöfver för de icke tjänstårsberättigades räkning ett belopp, motsvarande hvad tjänståret för dessa senare skulle hafva varit värdt, där-est de haft sådan rätt.

Därest de grunder, som sålunda närmare utvecklats i fråga om statsbidrag till lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, fortfarande komma att följas, bör ett särskildt statsbidrag äskas för att bereda föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse, vid upptagandet i kassan, samma ställning som öfriga delägare med samma delaktighetsbelopp.

Sedan emellertid direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning, hvilken handhar förvaltningen af nämnda kassa, i underdånig skrifvelse den 17 oktober 1911 hemställt om ökad statsbidrag till kassan med föranledande där-af, att dels pensionsinrättningens i kassan delaktiga tjänstemän till antalet ökats, dels vissa af dessa tjänstemän skulle komma att erhålla höjda delaktighetsbelopp, har Kungl. Maj:t genom beslut den 22 december 1911 förklarar denna framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Med hänsyn till hvad Kungl. Maj:t sålunda beslutat, är det möjligt, att statsbidrag för föreståndarens upptagande i kassan icke kan ifrågasättas. Om så är förhållandet, återstå följande utvägar, nämligen 1) att kassan, hvars ställning nu torde vara ganska stark, får åtnöjas endast med föreståndarens enligt reglementet utgående pensionsavgifter, 2) att föreståndaren får betala

ej blott dessa afgifter, utan jämväl det tillskott, som eljest skulle hafva äskats af statsmedel, samt 3) att detta senare tillskott utgöres med stiftelsens medel.

Mot det första alternativet talar, att, om det ock torde vara praktiskt genomförbart, det dock, teoretiskt sedt, innebär ett intrång på tredje mans, de öfriga delägarnas rätt, hvartill kommer, att det kan få prejudicierande betydelse och sålunda utgöra hörjan till en försvagning af kassans ställning. Mot det andra alternativet talar, att föreståndarens pensionsavgifter sannolikt skulle komma att öfverstiga 300 kronor för år och sålunda i förhållande till hvad i detta afseende åligger andra tjänstemän blifva allt för betungande. Mot det tredje alternativet torde ingen mera vägande invändning kunna göras, än att det måste anses som en ganska ovanlig utväg.

Om denna invändning ej kan anses afgörande, bör i staten under titel: pensionsavgift för föreståndaren, uppföras ett belopp å 200 kronor. Det exakta beloppet torde icke kunna fastställas, förr än pensionsinrättningens direktion blifvit i ärendet hörd.

Den andra frågan, som behöfver diskuteras, gäller, i hvad mån föreståndarens delaktighet i kassan kan med hans osäkra ställning anses tryggad, särskildt för det fall att han, om stiftelsens bästa sådant påkallar, varder entledigad från tjänsten i annan ordning, än som är förutsedd i lagen angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension. I sådant afseende bör erinras om innehållet i § 3 mom. 1 af det för kassan fastställda reglementet, som lyder: »Frånträder delägare sin befattning genom befordran till någon statens eller kyrkans tjänst, med hvilken delaktighet i annan änke- och pupillkassa är förenad, eller tager delägare afsked från sin befattning utan att öfvergå till annan statens tjänst eller erhålla pension af statsmedel, utträder han med detsamma ur kassan.» Förut har föreslagits, att föreståndaren vid entledigande i nyss angifna särskilda fall skall, därest tjänstårens antal icke understiger tio, erhålla pension af statsmedel, beräknad efter vissa grunder. Vinner detta förslag afseende, blir föreståndarens ställning äfven i fråga om reliktpensionen tryggad, i den mån förhandenvarande förhållanden sådant medgifva.

Riksdagens medverkan lär erfordras för fastställande af nu föreslagna pensionsförmåner.

Slutligen har i fråga om föreståndarens ställning äfven hans tjänstetitel varit på tal. I sådant afseende har föreslagits dels titeln: direktör, dels titeln: professor. Någon tjänstetitel bör väl föreståndaren ha, om han får den ena eller den andra eller till äfventyrs någon tredje, torde ej spela någon roll.

VIII. Ifrågasatta ändringar i testamentet.

Vid olika tillfällen har föreslagits att föreståndaren skulle tillsättas annorledes än på sex månaders uppsägning;

att föreståndaren skulle blifva själfskrifven ledamot af styrelsen;

att slottet skulle hyras ut; samt

att en del af inventarierna i slottet skulle försäljas.

De två första förslagen afse att bereda föreståndaren en tryggad och mera själfständig ställning, de två senare att bereda stiftelsen ökade tillgångar.

Samtliga förslagen stå i strid mot testamentets bestämmelser.

Då samtliga förslagen till sin syftning äro beaktansvärda, inställer sig den frågan, om testamentet i nu berörda punkter kan ändras. Någon lagstiftning, enligt hvilken denna fråga kan besvaras, torde ej förefinnas. Rätt att medgifva ändring i testamente anses, där ej annorlunda är föreskrivet, tillkomma Kungl. Maj:t. Några stadgade normer för utöfvande af denna rätt torde icke finnas. Kungl. Maj:t har i detta fall diskretionär myndighet. Men det är själfallet, att denna myndighet måste utöfvas med synnerlig grannlagenhet och pietet mot testators vilja. Först då när i följd af ändrade tidsförhållanden eller eljest mellankommande oförutsedda omständigheter testators syfte ej kan nås med de af honom meddelade bestämmelser, torde skäl anses föreligga att medgifva ändring däri. Afseende torde jämväl fästas därvid, huruvida nära släktingar till testator finnas i lifvet, och, i så fall, huru de ställa sig till en ifrågasatt ändring. Öfverhufvud taget kan sägas, att i regel testamente ej ändras, med mindre en afsevärd tidslängd förlupit sedan dess upprättande. Så är icke förhållandet i nu förevarande fall. Den sista här åberopade donationsurkunden är daterad den 17 juni 1897, och stiftelsen mottogs af Kungl. Maj:t genom beslut den 28 april 1899. Saken ligger visserligen här så, att det är staten själf, som är testamentstagare, men denna omständighet läser icke vara af annan beskaffenhet än att utgöra en ytterligare anledning till varsamhet.

På grund af nu anförda skäl kan en ändring i testamentet för närvarande icke tillrådas. Annorlunda ställer sig saken, om, såsom icke är osannolikt, stiftelsen om någon tid får en vidgad uppgift och ett mera direkt statsändamål. Då torde tiden vara inne att upptaga frågan om en förändrad ställning för föreståndaren. Vid pröfning af denna fråga bör gifvetvis anstaltens intresse alltid ställas i första rummet.

IX. Anslagsbehovet.

I det föregående har påvisats, att stiftelsen för närvarande ej kan reda sig med egna tillgångar, därest den skall uppehållas i ett staten värdigt skick, att vidare staten torde vara förpliktad att tillskjuta de härför nödiga medlen, samt att det statsanslag, som må komma att äskas, bör komma läroanstalten till godo.

Återstår nu att beräkna det sålunda erforderliga statsbidragets storlek.

För reparationer m. m. å läroanstaltens byggnader erfordras ett belopp af 7,000 kronor under hvarterdera af åren 1912—1915 (se sid. 42).

Utöfver detta belopp erfordras intet tillskott af statsmedel för år 1912.

Anslagsbehovet för år 1913 utrönes på följande sätt. I den öfversikt å sid. 41, som angifver läroanstaltens normala ekonomiska ställning, vidtagas de ändringar, som påkallas af under utredningens gång framställda förslag. Sålunda uteslutes posten: belysning och brännmaterialier 175 kronor; i stället införas posterna: vattenledning och belysning 500 kronor (se sid. 34), pensionsavgift för föreståndaren 200 kronor (se sid. 55) samt nybyggnad och reparationer 7,000 kronor (se sid. 42), och slutligen ändras den första utgiftsposten sålunda: föreståndaren: lön 8,800, bränsle 750 kronor kronor 9,550 (se sid. 51). Efter dessa ändringar erhålles följande öfversikt öfver läroanstaltens ekonomiska ställning år 1913.

Inkomster.

Räntemedel	kronor 15,700: —
Undervisningsavgifter	» 4,150: —
Inskriftningsavgifter	» 2,000: —
Afgifter för materialier (för virke till slöjd m. m.)	» 3,000: —
Diverse andra inkomster	» 1,000: —
Statsbidrag	» 10,355: —
	<hr/>
	kronor 36,205: —

Utgifter.

Föreståndaren: lön 8,800, bränsle 750 kronor	kronor 9,550: —
Aflöning till lärare vid kurserna	» 5,000: —

Aftöning till sköterskor, rengöring m. m.	kronor	500: —
Verktyg och hyfvelbänkar	»	600: —
Virke och beslag m. m.	»	1,800: —
Diverse möbler och husgeråd	»	300: —
Böcker, tidningar, trycksaker, skrifmaterialier m. m.	»	700: —
Underhåll af byggnaderna	»	1,500: —
Vattenledning och belysning m. m.	»	500: —
Pensionsavgift för föreståndaren	»	200: —
Diverse andra utgifter för läroanstalten	»	2,700: —
Ränta att godtgöras utvidgningsfonden	»	1,350: —
Försäkringsavgifter	»	525: —
Sjukvård och understöd	»	500: —
Parken	»	250: —
Tillsyn af slottet m. m.	»	400: —
Bokförare och kassörska	»	1,680: —
Skjutsning	»	1,000: —
Hyra för arbetarbostad	»	150: —
Nybyggnader och reparationer	»	7,000: —
<u>Summa kronor</u>		<u>36,205: —</u>

Af denna öfversikt framgår, att för år 1913 skulle erfordras ett statsanslag af 10,355 kronor eller i afrundadt tal 10,500 kronor.

Ehahanda belopp skulle jämväl erfordras för hvardera af åren 1914 och 1915.

I statsbidrag skulle alltså erfordras för

år 1912	7,000 kronor
» 1913	10,500 »
» 1914	10,500 »
» 1915	10,500 »

eller tillhopa 38,500 kronor.

Från ingången af år 1916, då samtliga extra nybyggnads- och reparationsarbetena skulle vara avslutade, skulle bristen i läroanstaltens inkomster utgöra allenast 3,355 kronor för år. Som emellertid stiftelsen i öfrigt under normala förhållanden beräknats lämna ett årligt öfverskott af 5,420 kronor (se sid. 42), skulle från nämnda tidpunkt intet statsbidrag erfordras.

Det behöfver icke framhållas, att de sålunda uppgjorda beräkningarna äro i hög grad osäkra, och att staterna samt framför allt räknenskaperna för åren 1913—1915 komma att förete många afvikelser från de här antagna

ekonomiska tabläerna. För det första är nämligen stiftelsens verksamhet af den art, att exakta beräkningar icke kunna på förhand uppgöras, allra minst så långt i förväg. För det andra kan särskildt lärjungeantalet komma att undergå växlingar, som medföra afsevärda rubbningar i ekonomien. För det tredje är den gjorda uppdelningen mellan läroanstalten och stiftelsen i öfrigt icke konsekvent genomförd och endast grundad på approximativa siffror. Och för det fjärde äro de för det extra nybyggnads- och reparationsarbetet uppgjorda kostnadsberäkningarna icke exakta, utan endast angifna på ett ungefär. Hvertill komma, bland mycket annat, de rubbningar i jordegendomens ekonomi, som kunna föranledas af variationer i årsväxtens beskaffenhet.

Hvad sålunda anförts utgör emellertid intet hinder för att med ledning af de uppgjorda tabläerna beräkna det belopp, som behöfver äskas af innevarande års Riksdag, och hvilket utgör 17,500 kronor. Till de förändringar i ekonomien, som må påkallas af framdeles inträffande omständigheter, lärer hänsyn böra tagas vid beräkning af statsbidragen för de följande åren.

Alla de förut anställda beräkningarna hafva uppgjorts under den förutsättningen, att läroanstalten i det hela kommer att bibehållas vid sin nuvarande organisation. Det behöfver icke framhållas, att, om denna förutsättning undanröjes, stiftelsens ekonomi kan komma att te sig helt annorlunda än nu antagits.

X. Förslag.

Därest, hvad sålunda anförts, vinner afseende, torde stiftelsens styrelse böra göra underdånig framställning därom att Kungl. Maj:t täcktes

dels föreslå Riksdagen att som bidrag till uppehållande af läroanstalten vid August Abrahamsons stiftelse å extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 17,500 kronor, att utgå för år 1912 förskottsvis med 7,000 kronor och för år 1913 med återstoden;

dels föreslå Riksdagen att förklara föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse berättigad att vid afgang från tjänsten komma i åtnjutande af pension från allmänna indragningsstaten å ett underlag af 5,500 kronor enligt de här förut närmare angifna villkor och bestämmelser;

dels föreslå Riksdagen att medgifva, att föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse må äga delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa med samma delaktighetsbelopp, som är stadgad i fråga om professor vid Chalmers tekniska läroanstalt, och i enlighet med de i nådiga reglementet för kassan stadgade villkor och bestämmelser;

dels stadga, att föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse skall åtnjuta kontant aflöning af 8,800 kronor för år, däraf 3,300 kronor skola anses som tjänstgöringspenningar, samt dessutom fri bostad, nödigt bränsle, trädgårdsland äfvensom elektriskt ljus;

dels ock medgifva, att, därest föreståndaren för August Abrahamsons stiftelse varder delaktig i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, den afgift till kassan, som för denna delaktighet må erfordras utöfver hvad föreståndaren enligt det för kassan gällande reglemente har att utgöra, må gäldas med stiftelsens medel.

Vinner förslaget om statsbidrag bifall, torde, därest reparationsarbetet kan försiggå raskare än ofvan antagits, hinder icke möta för Kungl. Maj:t att af det för år 1913 afsedda bidraget redan under år 1912 förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

BILAGOR.

Bil. I.

Statistiska uppgifter angående kursdeltagarna.

7,256 deltagare sedan kursernas början, däraf 1,930 utländingar.

1907	444	deltagare.
1908	362	»
1909	396	»
1910	400	»
1911	427	»

Af de 2,029 kursdeltagarna under de 5 sista åren voro

1) 1,634 svenskar och 395 utländingar;

2) 741 män och 1,288 kvinnor.

Af de svenska kursdeltagarna voro 608 män och 1,026 kvinnor.

De svenska kursdeltagarna fördela sig på olika yrken sålunda:

Folkskollärare	491.	Folkskollärarinnor	240.
Slöjdlärare	80.	Småskollärarinnor	256.
Döfstumlärare	5.	Kindergartenlärarinnor	54.
Skeppsgosselärare	4.	Lärarinnor i arbetsstuga	16.
Elementarlärare	5.	Teckningslärarinnor	9.
Studerande	9.	Samskolelärarinnor	15.
Folkhögskollärare	3.	Elementarlärarinnor	19.
Seminarielärare	5.	Handarbetslärarinnor	42.
Gymnastiklärare	1.	Elever vid gymnast. institut ..	118.
Teckninglärare	2.	Gymnastiklärarinnor	67.
Musiklärare	3.	Sjukgymnaster	4.
	<u>608.</u>	Slöjdlärarinnor	71.
		Lärarinnor vid folkhögskolor ..	3.
		Privatlärarinnor	91.
		Skolkökslärarinnor	16.
		Döfstumlärlarinna	1.
		Lärarinnor för sinnesslöa	3.
		Musiklärarinna	1.
			<u>1,026.</u>

**Testamentariska förordnanden af August Abrahamson
(delvis i transumt).**

För att betrygga fortvaron af den läroanstalt Nääs slöjdläroreseminarium som jag, August Abrahamson, inrättat på min i Skallsjö socken af Vädtele härad och Elfsborgs län belägna egendom Nääs, förordnar jag såsom min yttersta vilja och testamente följande:

I:o) Ofvannämnda läroanstalt skall under namn af »August Abrahamsons stiftelse» i all framtid å egendomen Nääs uppehållas samt hafva till ändamål att genom fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, som redan egnat sig åt undervisning, verka för uppfostran i allmänhet och särskildt för användandet dervid af den pedagogiska slöjden.

Stiftelsens verksamhet skall alltid i den mån dertill anslagna medel sådant medgifva utöfvas i enlighet med tidens kraf.

II:o) Af min qvarlätenskap öfverlemnas med eganderätt till stiftelsen följande egendom, näml.:

a) säterierna Stora och Lilla Nääs, hvartdera tre mantal, rå och rörs-hemmanen Källeberget, Gaddås, Klippan och Rännedalen, hvartdera $\frac{1}{4}$ mantal, frälsehemmanen Åstebo, Westra Wiebo och Råbo, hvartdera $\frac{1}{2}$ mantal, Maden och Östra Wiebo, hvartdera $\frac{1}{4}$ mantal samt frälseräntorna af $\frac{3}{4}$ mantal Tollered Skattegården, ett mantal Hunstugan, $\frac{1}{2}$ mantal Olofstorp Nohlgården, $\frac{1}{2}$ mantal Olofstorp Sörgården och $\frac{1}{4}$ mantal Ristå; varande dessa fastigheter alla gravationsfria;

b) alla å sagde egendom vid min död befintliga, mig tillhöriga lösören, med undantag af penningar, guld, silfver, värdehandlingar, Mynt- och medaljsamlingen, familjeporträtt och fotografier, af mina brorsbarn målade taflor, gångkläder och öfrigt innehåll af garderober samt det af mig använda skrifbord, hvarom allt särskildt förordnas; och

c) dels kontanta penningar till belopp af trehundrasextiotusen (360,000) kronor deraf bildas två fonder, den ena å trehundra-trettiofemtusen (335,000) kronor under namn af »underhållsfonden», och den andra å tjugofemtusen (25,000) kronor under namn af »utvidgningsfonden» och dels ytterligare hvad som må erfordras till att, i enlighet med upprättade af mig bevisligen godkända planer eller ritningar och kostnadsförslag fullborda de anläggningar och byggnadsföretag å egendomen, som jag möjligen kan komma att besluta

och påbörja men icke medhinna att före min död bringa till slutlig verkställighet.

III:o) Uti dispositionsrätten öfver den sålunda till stiftelsen testamenterade egendomen göres likväl den inskränkning

a) *ifråga om fastigheterna jemte derå befintliga lösören:*

att säterierna Stora och Lilla Nääs samt frälsehemanet Åstebo aldrig få vare sig intecknas eller genom försäljning, byte eller annorledes afhändas stiftelsen;

att de å sistnämnda tre egendomar varande yttre och inre inventarier med undantag af dem, som utredningsmännen i mitt bo anse vara af den bristfälliga beskaffenhet, att de ej äro till det med dem åsyftade ändamål användbara, ej heller få afhändas stiftelsen eller från egendomen Nääs bortföras, utan skola framgent underhållas samt, der så blifver nödigt, ersättas med nya, hvilken senare bestämmelse dock ej gäller konstföremål, som till äfventyrs gå förlorade;

att af den köpeskilling, som inflyter vid möjligen skeende försäljning af stiftelsens öfriga fastigheter med derå befintliga yttre och inre inventarier, skall bildas en särskild fond under namn af »dispositionsfonden»;

att afkastningen af fastigheterna och räntan å »dispositionsfonden» skola i främsta rummet användas till underhåll i fullgodt skick af de till egendomen Nääs och Åstebo hörande byggnader, park, trädgård och inventarier äfvensom till skötsel och vård eljest af berörda fasta och lösa egendom;

att den behållning å anmärkta afkastning och ränta, som derefter, och sedan nödiga utgifter i och för de andra fastigheterna jemte deras inventarier blifvit betäckta, kan komma att uppstå, skall disponeras på enahanda sätt, som föreskrifves i afseende å räntan på »underhållsfonden»;

att parken skall hållas tillgänglig för alla dem, som vid läroanstalten meddela eller åtnjuta undervisning;

att nedra våningen och stora salongen i öfra våningen uti stora hufvudbyggnaden skola vid förefallande behof användas till föreläsningar äfvensom till möten och festligheter, som stå i samband med läroanstalten och dess verksamhet; skolande de öfriga rummen i sagde byggnad upplåtas till bostad åt mera framstående pedagoger, lärare och lärarinnor jemte andra för läroanstalten intresserade in- och utländska män och qvinnor, som under kortare tider besöka läroanstalten;

att åbyggnaderna och löseendomen alltid skola hållas brandförsäkrade till fulla värdet; samt

att mina släktingar skola i afseende å förenämnda egendom tillgodogjuta den nyttjanderätt, som blifvit eller må blifva dem enligt särskildt förordnande tillerkänd;

b) och hvad »underhållsfonden» och »utvidgningsfonden» beträffar länder till efterrättelse:

att dessa fonder aldrig få till kapitalet förminsas;

att räntan å »underhållsfonden» skall användas till aflöning åt läroanstaltens föreståndare, lärare och lärarinnor jemte andra hos stiftelsen anstälde personer samt till bestridande af öfriga för läroanstaltens uppehållande nödiga kostnader;

att räntan å »utvidgningsfonden», sedan densamma genom ränta på ränta uppgått till minst tiotusen (10,000) kronor skall, i händelse af behof, användas till läroanstaltens utvidgning och förbättring;

att besparingar, ehuru önskvärda, aldrig få ske så, att stiftelsens verksamhet för uppnåendet af sitt ändamål derigenom hämmas; samt

att dylika besparingar må årligen användas till stipendier åt lärare och lärarinnor, som vid stiftelsens läroanstalt njuta undervisning, likväl med företräde åt dem, som höra till Göteborgs stad.

Dessutom förordnas:

att jag och min systerson Otto Salomon skola begravas på egendomen Nääs å plats, som framdeles bestämmes af mig sjelf, eller, om så icke sker, af utredningsmännen i mitt bo;

att grafven skall förses med sådan grafvård och i öfrigt så anordnas, som jag eller bemålde mina utredningsmän föreskrifva; samt

att stiftelsen skall kostnadsfritt *dels* för all framtid upplåta plats till grafven, *dels* anskaffa den grafvård m. m. samt vidtagna de anordningar, som påfordras, *dels ock* likaledes i all framtid omsorgsfullt vårda och underhålla grafven med allt hvad dertill hörer eller kommer att höra.

IV:o) Stiftelsen och alla dess tillgångar med undantag af fonderna ställas under förvaltning af en utaf tre eller fem personer bestående samt för högst tre år i sänder utsedd styrelse jemte en under styrelsen lydande på sex (6) månaders uppsägning tillsatt föreståndare.

Den senare eller föreståndaren, som skall afgiftsfritt bo på stället, har närmaste vården och ledningen af läroanstalten och stiftelsens öfriga angelägenheter i öfverensstämmelse med de föreskrifter, som af styrelsen eller eljest behörigen meddelas.

Till föreståndare få icke andra personer utses än de, som ådagalagt framstående duglighet och skicklighet i sådan verksamhet, som kräfves i och för uppnåendet af stiftelsens ändamål samt jämväl i andra hänseenden äro till sysslan lämpliga; och på det denna min bestämmelse, hvarå jag lägger synnerlig stor vikt, skall så vidt möjligt är blifva iakttagen, föreskrifver jag:

att befattningen, då fråga om dess tillsättande uppstår, skall genom kungörelse, som tre gånger och minst fjorton dagar emellan hvarje gång in-

föres uti allmänna tidningar, förklaras till ansökning ledig inom sextio dagar efter sista kungörelsen;

att styrelsen, sedan ansökningshandlingarne inkommit, skall ofördröjligen ej mindre upprätta motiveradt förslag, derå bland sökande och andra, som önska komma i åtanka till befattningen, föreslås högst tre så kvalifierade personer, som ofvan blifvit stadgadt, än äfven afgifva likaledes motiveradt förord för dem bland de föreslagne, som anses kunna bäst verka för och gagna stiftelsen; samt

att befattningen derefter skall tillsättas med ledning af de genom ansökningshandlingarne, förslaget och förordet erhållna upplysningar.

Häriifrån göres dock det undantag, att om min käre systerson, Otto Salomon, hvilken till min synnerliga belåtenhet förestått läroanstalten, allt sedan den bildades, skulle vara benägen, enligt min ofta uttalade önskan att äfven efter min död förestå läroanstalten, bemälda Salomon berättigas att under sin återstående lifstid sjelf eller genom annan, som af honom dertill förordnas, uppehålla föreståndarebefattningen samt att ensam utgöra stiftelsens styrelse med oinskränkt makt och myndighet att besluta i allt som angår undervisningen vid läroanstalten; och skall Salomon, så länge han innehar sagde befattning, i årlig godtgörelse därför af stiftelsen erhålla sextusen (6,000) kronor jemte fri dispositionsrätt öfver den s. k. föreståndarebostaden vid Nääs med dertill hörande trädgård och uthusbyggnader samt nödig vedbrand.

Fortfarande såsom hittills må det tillstädjas lärare och lärarinnor äfven från främmande land att vid läroanstalten åtnjuta undervisning.

V:o) Stiftelsen jemte alla dess tillgångar öfverlemnas till Svenska Staten att lyda under Kongl. Maj:t i det departement som handhafver undervisningen i allmänhet; och äger Kongl. Maj:t i anledning häraf:

att emottaga de till stiftelsen testamenterade fonder och meddela närmare bestämmelser angående deras förvaltning;

att utse ledamöter i styrelsen, tillsätta föreståndare och, vid mera än en månads ledighet för honom, dennes vikarie samt förordna om inspektion af läroanstalten och egendomens förvaltning;

att rörande läroanstalten och stiftelsens öfriga angelägenheter meddela de reglementariska föreskrifter och andra bestämmelser, som må anses erforderliga eller eljest äro egnade att främja stiftelsens ändamål;

att utöfva högsta beslutanderätt i allt hvad stiftelsen angår och således äfven att, der så påkallas och pröfvas skäligt, meddela rättelse uti styrelsens och öfrige vederbörandes beslut och åtgärder; samt

att, om läroanstalten i följd af ändrade förhållanden icke vidare behöfves till utbildande af lärare och lärarinnor i slöjd, förvandla anstalten till annan

högre läroanstalt för fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, som redan förut egnat sig åt undervisning; skolande dock i nyssnämnda fall af stiftelsens fonder till Kongl. Landtbruksakademien öfverlemnas femtiotusen (50,000) kronor att förvaltas under namn af »August och Euphrosyne Abrahamsons husslöjdsfond» under villkor, att kapitalet ej får förminsкас; och att räntan derå årligen användes till befordrande af husslöjdens framåtskridande i allmänhet inom landet;

allt under iakttagande i såväl ena som andra hänseendet af testamentets bestämmelser i öfriga delar.

Skulle Kongl. Maj:t förklara sig å Svenska Statens vägnar icke vilja under ofvan stadgade villkor mottaga läroanstalten med dess tillgångar, hafva utredningsmännen af mitt bo att med iakttagande af testamentsbestämmelser i öfrigt, inom ett år efter det den nådiga förklaringen afgifvits, till framtida efterrättelse meddela samt i Post- och Inrikes Tidningar offentligent kungöra de föreskrifter, som i thy fall anses erforderliga.

VI:o) Detta testamente och, om stiftelsen icke af Svenska Staten emottages, de föreskrifter, som utredningsmännen i mitt bo då komma att meddela, äfvensom den berättelse som lärer böra af styrelsen eller föreståndaren årligen afgifvas rörande läroanstaltens verksamhet och stiftelsens förvaltning, skola tryckas och tillhandahållas dem, som deraf önska taga del; och härförutan skola alltid tryckta exemplar af sagda handlingar finnas anslagna i hvar och en af läroanstaltens undervisningssalar.

Göteborg den 7 April 1891 (nittioett).

Aug. Abrahamson.

Såsom tillägg till det af mig under den 7 April 1891 upprättade testamente, förordnar jag att den i V punkten angående stiftelsens förvaltning gjorda föreskriften, ändras sålunda, att den deri upptagna summan af Femtiotusen (50,000) kronor, som föreskrefs skulle i händelse af läroanstaltens indragning, till Kongl. Landtbruks Akademien öfverlemnas; genom detta tillägg höjes till Sjuttiofemtusen (75,000) kronor; med rättighet för Kongl. Akademien att i stället för förut gjorda bestämmelser, använda de å berörda kapital inflytande räntor på det sätt Kongl. Akademien finner mest tjenligt och gagnande till främjande af vetenskaplig forskning på Landtbrukets område.

Till yttermera visso har jag detta tillägg till mitt Testamente egenhändigt undertecknat, hvilket skedde i

Göteborg den 26 April 1892.

Aug. Abrahamson.

Undertecknad förklarar härmed att min yttersta vilja och testamente in-
nefattas uti nedan upptagna bestämmelser:

27:o) Följande ändringar i mitt testamente af 7 April 1891, bekräftadt
den 26 November 1891, med deruti gjordt tillägg:

A. af den 26 April 1892, göres, att från donationen till den i testa-
mentet afsedda stiftelsen skola undantagas frälseräntorna af $\frac{3}{4}$ mantal Tol-
lered Skattegården och ett mantal Hunstugan, hvilka frälseräntor numera
äro försålda.

29:o) Till yttermera visso häraf, har jag detta testamente egenhändigt
underskrifvit, hvilket skedde i,

Göteborg den 16 Oktober 1896.

Aug. Abrahamson.

Såsom tillägg till det af mig under 7 April 1891 och den 16 Oktober
1896 bevittnade upprättade Testamente, förordnar jag att följande summor
ur mitt bo *ytterligare* skola utgå, nämligen:

1:o) Till underhållsfonden för Nääs slöjdskolor: Tjugutusen (20,000)
kronor.

Till yttermera visso har jag dessa tillägg till mina Testamenten egen-
händigt undertecknat, hvilket skedde i

Göteborg den 17 Juni 1897.

Aug. Abrahamson.

Reglemente för August Abrahamsons stiftelse.

I. Stiftelsens ändamål.

§ 1.

Stiftelsen — som är grundad på numera aflidne godsägaren August Abrahamsons testamente af den 7 april 1891 med därefter gjorda tillägg och består af den å egendomen Nääs i Skallsjö socken af Älfsborgs län upprättade läroanstalt, Nääs slöjdläroreseminarium, jämte för denna anstalts uppehållande donerade fastigheter, frälseräntor, lösören och kontanta medel — har till ändamål att genom fortsatt utbildning af lärare och lärarinnor, som redan ägnat sig åt undervisning, verka för uppfostran i allmänhet och särskildt för användandet därvid af den pedagogiska slöjden; skolande stiftelsens verksamhet alltid, i den mån därtill anslagna medel sådant medgifva, utöfvas i enlighet med tidens kraf.

II. Stiftelsens styrelse och förvaltning.

§ 2.

Stiftelsen med allt hvad därtill hörer, undantagande de donerade kontanta medlen, om hvilkas förvaltning är särskildt stadgad, handhafves af en styrelse, bestående af ordförande och fyra andra ledamöter, hvilka förordnas af Kungl. Maj:t för en tid af tre år i sänder bland framstående och för stiftelsens ändamål nitälskande personer, af hvilka åtminstone två skola äga sakkunskap i landthushållning.

§ 3.

Den närmaste tillsynen öfver och vården om stiftelsen och dess tillhörigheter utöfvas af en föreståndare, som på förslag af styrelsen tillsättes af Kungl. Maj:t medelst förordnande och förbehåll af sex månaders uppsägningstid.

§ 4.

Vid handhafvande af sitt uppdrag skall styrelsen ställa sig till efterrättelse ej mindre de i ofvanåberopade testamente gifna bestämmelser än äfven hvad i detta reglemente föreskrifves; och skall det hufvudsakligen tillkomma styrelsen:

a) att vid skötseln af den fasta egendomen tillse, att däraf drages all den afkomst, som med ett rationellt bruknings sätt låter sig förena;

b) att handhafva och på i testamentet föreskrifvet sätt använda de medel, som i form af afkomst af den fasta egendomen eller af ränta å de af statskontoret för stiftelsens räkning förvaltade fonder eller eljest tillflyta stiftelsen, med iakttagande därvid att medel, som icke äro erforderliga för löpande utgifters bestridande, skola insättas i bankinrättning med af Kungl. Maj:t fastställt reglemente;

c) att utfärda instruktion för föreståndaren samt, efter dennes hörande, de öfriga instruktioner, läroplaner och ordningsstadgar, som erfordras för undervisningens behöriga gång eller eljest finnas vara af förhållandena påkallade;

d) att, då föreståndarebefattningen skall tillsättas, låta genom kungörelse, som införes uti Post- och Inrikes tidningar tre gånger med minst fjorton dagars uppehåll mellan hvarje gång, förklara befattningen ledig till ansökning inom sextio dagar efter sista kungörandet samt, sedan ansökningstiden tilländagått, ofördröjligen ej mindre upprätta och till Kungl. Maj:t öfverlämna motiveradt förslag, hvori bland sökandena eller andra, som önska komma i åtanke till befattningen, uppförts högst tre personer, hvilka ådagalagt framstående duglighet och skicklighet i sådan verksamhet, som kräfvades för uppnående af stiftelsens ändamål, samt jämväl i andra hänseenden befinnas till sysslan lämpliga, än äfven afgifva likaledes motiveradt förord för den bland de föreslagne, som anses bäst kunna verka till gagn för stiftelsen;

e) att till Kungl. Maj:t ingifva förslag å de aflöningsförmåner, som böra tillkomma föreståndaren;

f) att bevilja föreståndaren tjänstledighet, då fråga är om tid, ej öfverstigande en månad, samt, där så erfordras, förordna lämplig person att under ledigheten uppehålla föreståndarebefattningen; styrelsen dock obetaget att på sin ordförande öfverlåta sin befogenhet härutinnan;

g) att, då föreståndaren dör eller af sjukdom eller annan orsak är under längre tid än en månad förhindrad att utöfva sin befattning eller ock gör ansökning om entledigande, förhållandet hos Kungl. Maj:t anmäla samt därvid tillika föreslå lämplig vikarie för tjänstens uppehållande; ägande styrelsens ordförande att vidtaga erforderliga åtgärder för föreståndarebefattningens

utöfvande, till dess den kan blifva öfvertagen af den, som blifvit till vikarie förordnad;

h) att hos Kungl. Maj:t anmäla föreståndaren till uppsägning, om stiftelsens bästa skulle det påkalla;

i) att granska de dagböcker, som, enligt hvad här nedan sägs, skola vid anstalten föras;

k) att pröfva de klagomål öfver föreståndarens åtgärder, som till äfventyrs förekomma;

l) att efter föreståndarens hörande anställa lärare och tjänstemän till erforderligt antal, bestämma den en hvar af dem tillkommande aflöning samt besluta i frågor rörande samma personals tjänstledighet och entledigande;

m) att efter förslag af föreståndaren bestämma tiderna för hvarje undervisningskurs och det högsta antal deltagare, som i hvarje kurs må antagas, samt fastställa de afgifter, som kursdeltagarna hafva att erlägga; ägande dock styrelsen att inställa kurs, till hvilken tillräckligt antal deltagare ej anmält sig, samt att, där sådant i något fall skulle finnas af omständigheterna påkalladt, medgifva nedsättning uti eller fullständig befrielse från erläggande af fastställt afgiftsbelopp;

n) att af besparade medel utdela stipendier till kursdeltagare, som gjort sig af sådan uppmuntran förtjänt, med företräde för kursdeltagare tillhörande Göteborgs stad;

o) att afsluta kontrakt angående kursdeltagares mathållning, hvilken dock icke må af föreståndaren eller någon stiftelsens tjänsteman eller lärare öfvertagas;

p) att tillse, det åbyggnaderna å stiftelsens fasta egendom äfvensom stiftelsens lösören äro till deras fulla värde brandförsäkrade;

q) att omhänderhafva och förvalta de till Skallsjö kommun under namn af »August Abrahamsons bespisingfond» och »August Abrahamsons julgåfvo-fond» anslagna medel;

r) att årligen låta å tid, som styrelsen bestämmer, genom en af sina ledamöter inventera stiftelsens under styrelsens förvaltning stående tillhörigheter; börande öfver inventeringen upprättas instrument eller berättelse;

s) att årligen låta till trycket befordra och före mars månads utgång till kungl. ecklesiastikdepartementet insända berättelse om undervisningen vid läroanstalten under nästföregående år jämte sammandrag af stiftelsens räkenskaper för samma år;

t) att, sedan de af föreståndaren afgifna räkenskaperna för nästföregående kalenderår blifvit genom därtill af styrelsen utsedd person granskade och för styrelsen föredragna, årligen före maj månads utgång till Kungl. Maj:ts

och rikets kammarrätt för granskning insända desamma jämte därtill hörande verifikationer; samt

u) att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till stiftelsens inkomst- och utgiftsstat.

§ 5.

Styrelsen sammanträder å stiftelsens egendom Nääs två gånger om året å tider, som af ordföranden bestämmas; och må därjämte å tid och ort, som ordföranden utser, extra sammanträde hållas, då sådant af ordföranden anses nödigt eller af minst tre af de öfriga styrelseledamöterna äskas; skolande kallelser till styrelsens sammanträden af ordföranden utfärdas.

§ 6.

För besluts fattande skola minst tre af styrelsens ledamöter vara närvarande.

Är ordföranden hindrad att bevista styrelsens sammanträde, utse de närvarande ledamöterna inom sig ordförande för tillfället.

Såsom styrelsens beslut gälle hvad de fleste säga och, i händelse af lika röstetal, den mening, som biträdes af ordföranden.

§ 7.

Vid styrelsens sammanträde skall föras protokoll, för hvars riktighet ordföranden ansvarar; ägande ledamot, som ej biträdt styrelsens beslut, att få sin skiljaktiga mening i protokollet intagen.

§ 8.

Styrelsens ordförande och öfriga ledamöter åtnjuta i sådan egenskap icke lön eller arfvode, men äga att för resor till styrelsens sammanträden eller till sådan inventering, hvarom i § 4 r) förmäles, af stiftelsens medel uppbära rese- och traktamentsersättning, hvilken dock icke må utgå med högre belopp än som enligt bestämmelserna i gällande resereglemente är medgifvet förrättningsman, tillhörande tredje klassen.

§ 9.

Ändring i styrelsens beslut må sökas genom besvär hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet, till hvilket besvären skola inkomma sist före klockan 12 å trettionde dagen efter erhållen del af beslutet.

Utan hinder af anförda besvär gånge dock i verkställighet beslut i ärende, som icke tål uppskof.

III. Föreståndaren.

§ 10.

Föreståndaren tillkommer den omedelbara uppsikten öfver anstalten och ledningen af dess verksamhet i öfverensstämmelse med detta reglemente och de föreskrifter, som kunna varda af styrelsen meddelade; i sådan egenskap skall det bland annat åligga honom:

a) att vaka öfver undervisningens behöriga gång samt att sedlighet och god ordning iakttages;

b) att hafva inseende öfver den vid anstalten anställda lärare- och öfriga personal;

c) att, så vidt lämpligen ske kan, själf rätta eller, i annat fall, för styrelsen anmäla försummelse och öfverträdelse, som af honom förmärkas eller om hvilka han eljest erhåller kännedom;

d) att, om han därtill af styrelsen bemyndigas, antaga kursdeltagare;

e) att under den i § 18 gifna förutsättning skilja kursdeltagare från läroanstalten, hvarom dock anmälan genast bör göras hos styrelsens ordförande;

f) att bevilja lärare, tjänstemän och kursdeltagare ledighet, dock, i fråga om lärare, ej för längre tid än sammanlagdt åtta dagar under pågående kurs eller fjorton dagar under tiden mellan två på hvarandra följande kurser och, beträffande tjänstemän, ej för längre tid än fjorton dagar om året;

g) att själf bestrida lärareverksamhet vid anstalten i den omfattning, styrelsen med hänsyn till omständigheterna pröfvar skäligh;

h) att hafva tillsyn öfver och inom de gränser, styrelsen bestämmer, ombesörja vården af stiftelsens fasta egendom;

i) att tillse, det stiftelsens öfriga tillhörigheter vårdas och att dess inkomster efter upprättad stat och styrelsens föreskrifter användas;

k) att, där styrelsen icke för något fall annorlunda besluter, i alla frågor rörande stiftelsen vara föredragande i styrelsen med rätt att, när styrelsens beslut afviker från den af honom uttalade mening, få densamma antecknad i protokollet;

l) att uppbära och redovisa stiftelsens räntor och öfriga inkomster samt att pröfva och mot behöriga kvittenser verkställa utbetalningarna;

m) att antaga och afskeda tjänare och andra underhåfvande samt öfver dem utöfva husbondemyndighet, i förhållande till jordbruks-, skogs- och träd-

gårdsarbetare samt torpare dock med inskränkning, som må förnledas af styrelsens bestämmelser angående skötseln af stiftelsens fasta egendom;

n) att efter uppdrag af styrelsen föra stiftelsens talan i rättegångsärenden och kommunala angelägenheter;

o) att icke utan styrelsens eller dess ordförandes tillstånd lämna läroanstalten under längre tid än fyra dagar under pågående kurs eller sju dagar mellan två på hvarandra följande kurser;

p) att vara närvarande vid den inventering af stiftelsens tillhörigheter, hvarom i § 4 r) förmäles;

q) att vid ordinarie styrelsesammanträde inför styrelsen redogöra för stiftelsens verksamhet sedan sist hållna ordinarie styrelsesammanträde samt före februari månads utgång hvarje år till styrelsen afgifva skriftlig berättelse öfver undervisningen och hvad i öfrigt vid stiftelsen under senast förflutna kalenderåret timat;

r) att årligen före den 15 mars till styrelsen öfverlämna räkenskaperna för det föregående kalenderåret;

s) att i lämpliga tidningar och tidskrifter låta införa kungörelse om den tid, inom hvilken ansökning om deltagande i kurs bör vara inlämnad;

t) att tillse, det vederbörande lärare föra dagböcker, hvori antecknas det ämne, i hvilket undervisning eller öfning ägt rum, tiden för hvarje lektions början och slut samt antalet närvarande kursdeltagare; börande dessa dagböcker vid styrelsens sammanträden företes;

u) att föra matrikel öfver kursdeltagarne;

v) att emottaga alla till stiftelsen eller dess styrelse ställda skrivelser och ansökningar samt öfver dem äfvensom öfver de af styrelsen eller föreståndaren aflåtna skrivelser föra diarium;

x) att vårda stiftelsens bibliotek och arkiv, i arkivet förvara inkomna skrivelser och koncepter till utgående expeditioner samt tillse, att tryckta exemplar af testamentgifvarens förordnande och den berättelse, som enligt testamentets föreskrift årligen skall afgifvas, alltid finnas anslagna i stiftelsens lärosalar; samt

y) att i öfrigt till styrelsen göra de framställningar rörande undervisning och stiftelsens ekonomi, hvartill förhållandena kunna föranleda.

IV. Lärarne.

§ 11.

Undervisningen vid stiftelsens läroanstalt bestrides af, förutom föreståndaren, dels fasta och dels tillfälliga lärare eller lärarinnor.

§ 12.

Fast lärare (lärarinna) tillsättes för viss tid, ej under ett och ej öfver fem år, med skyldighet att vara vid läroanstalten boende samt att tre månader efter uppsägning lämna sin anställning.

§ 13.

Tillfällig lärare (lärarinna) antages i mån af behof och tillgångar.

§ 14.

Lärare (lärarinna) vare skyldig:

a) att med nit sköta sitt kall, hörsamma styrelsens och föreståndarens föreskrifter samt i öfrigt ställa sig den instruktion, styrelsen kan utfärda, till noggrann efterrättelse;

b) att i allt, hvad å honom (henne) kan ankomma, biträda föreståndaren vid ordningens upprätthållande inom läroanstalten och medverka till uppnående af stiftelsens ändamål; samt

c) att hafva uppsikt öfver och ansvara för den under hans (hennes) vård ställda undervisningsmateriel.

V.

Kursdeltagare.

§ 15.

Välfrejdad in- eller utländsk man eller kvinna, som redan ägnat sig åt undervisning, må efter ansökning hos styrelsen vinna inträde såsom deltagare i kurs vid läroanstalten.

Vid i öfrigt lika förhållanden äge:

1:o inländsk lärare (lärarinna) företräde framför utländsk;

2:o lärare (lärarinna) vid abnormskola eller allmänt undervisningsverk företräde framför andra medsökande.

§ 16.

Deltagare, som behörigen genomgått kurs, äger att därom vid kursens slut erhålla vitsord.

§ 17.

Kursdeltagare är skyldig:

- a) att inställa sig till kurs å föreskrifven tid;
- b) att vid kursens början erlagga de af styrelsen fastställda afgifter;
- c) att icke utan behörigt tillstånd före kursens afslutande lämna läroanstalten;
- d) att bemöta föreståndare och lärare med aktning och lydnad;
- e) att omsorgsfullt utföra förelagda arbeten och väl vårda stiftelsens tillhörigheter, vid påföljd att eljest ersätta därå vållad skada; samt
- f) att iakttaga de vid läroanstalten gällande ordningsstadgar.

§ 18.

Om kursdeltagare öfverträder ordningsstadgarne, förer ett osedligt eller förargelseväckande lefverne, försummar undervisningen eller eljest gör sig skyldig till ohörsamhet mot föreståndare eller lärare, må han af föreståndaren i närvaro af lämplig person varnas.

Gör varnad kursdeltagare sig skyldig till någon öfverträdelse eller försummelse, eller begår kursdeltagare förseelse af svårare natur, vare af föreståndaren från anstalten skild.

VI.

Öfverinseende.

§ 19.

Läroanstalten står under öfverinseende af chefen för ecklesiastikdepartementet, hvilken det tillkommer att tid efter annan hos Kungl. Maj:t göra hemställan om förordnande för lämplig person att inspektera läroanstalten och förvaltningen af stiftelsens fasta gendom.

Öfvergångsstadgande.

Jämlikt bestämmelse i godsägaren Abrahamsons testamente äger dennes systems son Otto Salomon under sin återstående lifstid ej mindre att själf eller genom annan, som af honom därtill förordnas, uppehålla förestån-

darebefattningen, än äfven att ensam utgöra stiftelsens styrelse; och komma i följd häraf de i detta reglemente meddelade bestämmelser, så vidt de strida mot ofvan berörda stadgande, icke att träda i tillämpning, så länge bemälda Otto Salomon lefver och begagnar sig af den honom sålunda medgifna rätt.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 31 Maj 1901.

OSCAR.

(L. S.)

NILS CLAËSON.

Bil. IV.

Vinst- och Förlustkonto den 31 dec. 1910.

<i>Debet.</i>		<i>Kredit.</i>	
An Föreståndaren	3,000: —	Per Intresse konto	15,913: 10
Slottets konto	425: 15	Hyresmedels konto	1,986: 25
Nybyggnads och reparationers konto	8,628: 37	Undervisningsavgifters konto.....	4,100: —
Trädgårdens konto	904: 78	Inskriftningsavgifters konto.....	2,040: —
Parkens konto.....	394: 75	Frälseräntors konto.....	29: —
Skatters konto.....	952: 36	Landbrukets konto.....	3,579: 76
Försäkringars konto.....	677: 67	Materialiers konto	191: 57
Understödstagares konto.....	1,386: 44	Hushållets konto	3,808: 32
Sjukvårds konto.....	444: 79	Modellritningars konto	206: 81
Sekreterarens och Bokförarens konto	1,456: 60	Nåäs Verktygsförsäljning	2,827: 18
Biträdande lärars konto 2,630: —			
Lekkursers konto.....	1,138: 76		
Trädgårdskursers konto... ..	100: —		
Skolkökskursers konto	708: 95		
Teckningskursers konto... ..	503: 28		
Städerskornas konto	739: —		
Verktygs och hyvelbän-			
kars konto	603: 48		
Hushållsinventariers konto	395: 07		
Möblers och husgeråds			
konto	777: 48		
Böckers och tidningars			
konto	44: 65		
Skrifmaterialiers konto	77: 55		
Portos konto	159: 82		
Underhålls konto.....	1,708: 10		
Rengörings konto.....	422: 46		
Vedhuggnings- och Vatten-			
körnings konto	131: 60		
Handräcknings- och post-			
förings konto.....	653: 95		
Tvättis konto	282: 44		
Belysnings och brännma-			
terialiers konto	204: —		
Diverse Inkomst- och Ut-			
giftskonto för Seminariet	1,117: 35		
Trycksakers konto	484: 85	12,882: 79	
Kapital konto (öfver fonderna)	3,328: 29		
	<u>Kr. 34,481: 99</u>		
		<u>Kr. 34,481: 99</u>	

Transsumt af skrivelser från räkenskapsföraren v. konsuln
J. Hyberg.

Uti föreståndarens förmåner böra lämpligen upptagas de körslor och transporter som kunna vara behöfliga dels för honom personligen, dels för främlingar, som så ofta besöka Nääs, och hvilka kunna behöfva skjutsar från och till stationen m. m. Kostnaden härför borde beräknas till foder och skötsel för en häst, och upptages detta i budgeten till ett belopp af 1,000 kronor. Föreståndaren skall jämväl enligt testamentet åtnjuta fritt trädgårdsland. Då sådant icke finnes i föreståndarebostadens närhet, bör ett stycke därtill inrättas och godtskrifvas egendomen med skäligen ansedda 250 kronor. Hvad öfriga utgiftsposter beträffa, så äro desamma, såsom förut nämnts, upptagna till ett sådant belopp, att undervisningen kan anses fullt verkningfullt anordnad och någon särskild förklaring på de olika posterna torde icke tarvas; dock bör kanske nämnas, att den under rubrik »Slottet» upptagna posten icke afser reparationer, utan aflöning till vårdarinna, rengöring m. m., samt att under rubriken »Diverse utgifter» komma sådana utgifter, som icke gärna kunna upptagas under andra kontobeteckningar, exempelvis: telefonafgifter, postporto, ersättningar för revision, tjänsteresor o. d., anskaffandet af Nääs' stjärnor och medaljer, iordningställandet af slöjdsalar och läsrum, redskap för gymnastikundervisning, mottagning af kursdeltagare och transport af deras bagage m. m.

Undersökning har verkställts i hvad mån egendomen kan godtgöras för bostad och ved af arbetare vid verktygsförsäljningen m. fl., och har däraf framgått, att egendomen kan tillföras 450 kronor af verktygsaffären, 525 kronor af skolmöbeltillverkningen och 150 kronor af undervisningsafdelningen, tillsammans kronor 1,125. Af dessa poster beröra ju emellertid endast de 150 kronorna undervisningen, men egendomen kommer därigenom i ett ännu gynnsammare läge.

Fördelningen af de konti, som beröra dels egendomen, dels undervisningen, har jag på grund af de förda räkenskaperna för detta år sökt göra. Svårigheten ligger emellertid närmast däri, att budgeten icke är uppställd i fullständig öfverensstämmelse med hufvudbokens konti — hvilka alla äro förtecknade i det räkenskapssammandrag, som finnes i slutet af hvarje årsberättelse — utan har budgeten ständigt uppsatts närmast efter det formulär, Salomon i lifstiden plägade följa, och uti hvilket flera konti sammanslagits eller utbrytningar ägt rum, som tillförts olika konti. Hädanefter vore det därför kanske skäl att för budgeten upprätta fullständigt nytt schema, hvarvid man följde hufvudbokens konti. Detta i förbigående.

Såsom saken nu föreligger har jag kommit till det resultat, att rubriken: *Städerskor och rengöring* bör fördelas med 800 kronor på egendomen (bostäderna) och 500 kronor på undervisningen (samlingsal, slöjdsalar, lekhuset m. fl.). Tillsammans 1,300 kronor.

Möbler och husgeråd: 800 kronor på egendomen (mathållningen) och 300 kronor på undervisningen (komplettering af undervisningsmateriel). Tillsammans 1,100 kronor.

Underhåll: 300 kronor på egendomen (bostäderna) och $\frac{1}{2}$ 1,000 kronor på undervisningsbyggnaderna. Tillsammans 1,300 kronor.

Twätt: allt på egendomen (bostäderna) 300 kronor.

Belysning och brännmaterialier: 175 kronor på undervisningen och 75 kronor på egendomen (bostäderna). Tillsammans 250 kronor. Om vinterkurser skola anordnas, så blir detta konto betydligt större.

Diverse utgifter: allt på undervisningen.

Inventarier: hela beloppet afsedt till möbler m. m. i bostäderna, således på egendomen. 500 kronor.

Sjukvård och understöd: högst $\frac{1}{4}$ (500 kronor) på undervisningen. Jag vet egentligen endast en enda person, som kan sägas hafva tillhört undervisningen. På egendomen resten, 1,500 kronor. Tillsammans 2,000 kronor. Det berördes visst häromdagen, att undervisningen skulle bära hela detta konto, enär staten icke kunde underlåta draga försorg om den gamla arbetarstammen.

Försäkringsavgifter: På bostadslägenheterna i Mellannäas, Källnäs, Seminariet, Vänhem och småstugorna, kommer ett relativt obetydligt belopp — säg 75 kronor — och på matsalen s:a 50 kronor, resten faller på undervisningslokalerna med 525 kronor (lekbus, seminarium, Björkenäas). Industriernas brandpremier äro påförda dessa och egendomens byggnader (inkl. slottet) äro försäkrade en gång för alla i Brandförsäkringsverket.

Skatter: Stiftelsen är befriad för kronoskatt. Hur kommunalskatten skall

fördelas kan jag icke finna ut. Å skattsedeln är objektet: för i mantal satt jord, hvilket väl tyder på egendomen själf. Prästskatten utgår efter 1867 års bevillningsvärde. För 1911 erlades i kommunalskatt 415 kronor och i prästskatt 350 kronor.

Trädgården bör påföras 750 kronor, *Parken* (undervisningen?) 250 kronor.

Naturligtvis kunna många anmärkningar göras mot mina här ofvan angifna siffror, men jag har försökt sätta dem efter bästa förmåga. Åtskilliga af dem torde emellertid kanske behöfva diskuteras vid vårt sammanträffande.

Herr Berg och jag hafva i dag varit tillsammans för att genomgå den skrifvelse med bilagor, som kom oss tillhanda den 3 dennes, och anmodades jag att äfven å hans vägnar anföra följande:

Till det approximativa budgetförslag, som af herr Berg och mig lämnades uti min promemoria af den 13 december 1911, har intet afseende tagits, ehuru de flesta posterna däri tillkommit efter samråd med herr kansli-rådet. Särskildt fästa vi uppmärksamheten vid de däri upptagna tjänstbarheter, som jordbruket utgör för föreståndaren, samt vid inkomsterna af undervisningen. Skulle nämligen frekvensen af elever blifva mindre än förut, hvilket icke är alldeles uteslutet, så blifva inkomsterna såväl af mathållningen (jordbruket) som af skolafgifter o. dyl. gifvetvis äfven mindre. Det vore väl därför lämpligt att i staten för 1913 upptaga dessa inkomster med mindre belopp än som angifvits i bilaga IV, samt i förhållande därtill öka statsbidraget.

Rörande reparationerna så finnes endast det belopp upptaget, som erfordras för att på en gång göra nödiga reparationer och förbättringar enligt herr Bergs promemoria, men det ständigt återkommande årliga underhållet, förbättringarne och ändringarne, som ej på förhand kunna bestämmas, äro icke tagna i betraktande. Denna kostnad bör för år räknadt sättas till c:a 2,000 kronor för jordbruket och 1,500 kronor för undervisningen. Därigenom, och vid betraktande af, att undervisningsafgifterna m. m. betydligt böra sänkas enligt ofvanstående, kommer bristen, som skulle betäckas af statsbidrag, att uppgå till fullt 10,000 kronor, och vore det väl skäl söka åstadkomma *detta* belopp på den väg som tänkts.

Anledning synes saknas att redan nu hos Kungl. Maj:t begära förskotts-utbetalning af upplupna räntor å utvidgningsfonden. Dessa kunna vara goda att ha i behåll då de enligt reglementet, sedan de uppgått till 10,000 kronor, få disponeras.

Till vattenlednings- och belysningsanläggningar, som räknas draga en

kostnad af 16,000 kronor, torde särskildt statsanslag begäras under ett år, en gång för alla, *om* sådana anläggningar skola ifrågasättas. Specifikation å dessa 16,000 kronor skall sedermera lämnas i särskild bilaga, som af herr Berg uppgöres.

På grund af gjorda öfverslag har det ansetts att ett årligt belopp af 500 kronor är fullkomligt tillräckligt för underhåll, reparationer och skötsel af vatten- och belysningsledningarne.

Kursdeltagarnas afgifter.

För undervisning: Svenska lärare och lärarinnor, som ej äro anställda vid abnormskolor eller allmänt undervisningsverk, erlægga en undervisningsafgift af 25 kronor (för svenska folkskollärare och småskollärarynnor är undervisningen således kostnadsfri). Utländska lärare och lärarinnor betala en undervisningsafgift af 50 kronor.

För materiell: 8 kronor för deltagare i slöjdkurs, 5 kronor för deltagare i lekkurs och 8 kronor för deltagare i teckningskurs.

För kost: 60 kronor för hel kurs.

För bostad: 15 kronor för ensamt rum, 12 kronor för med en eller två personer deladt rum samt för bostad i logement 8 kronor.

Dessutom erlægges en inskrifningsafgift af 5 kronor.
